

**Tapaajavanhemman näkemyksiä vanhemmuudestaan, suhteestaan
lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa Kuopion
Ensikotiyhdistyksen Tapaamispaikassa**

Emilia Saastamoinen

Opinnäytetyö
Kesäkuu 2010
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan
vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagogiikan vaihtoehtoiset ammattiopinnot

EMILIA SAASTAMOINEN:

Tapaajavanhemman näkemyksiä vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa Kuopion Ensikotiyhdistyksen Tapaamispaikassa

Opinnäytetyö 64 s., liitteet 4 s.

Kesäkuu 2010

Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistykset järjestävät tapaamispaikkatoimintaa 19 paikkakunnalla Suomessa. Tapaamispaikkatoiminta mahdollistaa lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman turvallisen tapaamisen. Tutkimuksessani keskityin Kuopion Ensikotiyhdistyksen ylläpitämään tapaamispaikkaan. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää tapaajavanhemman näkemyksiä ja kokemuksia omasta vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa.

Tutkimus oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Haastattelin neljää tapaajavanhempaa keväällä 2010. Aineistonkeruumenetelmä oli puolistrukturoitu teemahaastattelu ja aineiston analyysissä käytin sisällönanalyysiä. Teoreettisena viitekehyksenä oli vanhemmuus, lapsen ja vanhemman välinen suhde sekä lapsen etu. Käsittelin teorialietoa myös valvottujen tapaamisten ja tapaajavanhemman näkökulmasta.

Tutkimuksesta selvisi, että tapaajavanhemmat pitivät itseään hyvinä ja normaaleina vanhempina. Rajojen asettaminen lapselle nähtiin tärkeänä osana vanhemmuutta. Vanhemmat kokivat, että omassa vanhemmuudessa ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia valvottujen tapaamisten myötä. Vanhempien näkemykset suhteestaan lapseen vaihtelivat. Osan mielestä suhde lapseen oli etäinen ja osan mielestä hyvä. Kaikki vanhemmat kokivat suhteen lapseen parantuneen valvottujen tapaamisten edetessä. Lapsen etu oli kaikille vanhemmille tuttu käsite. Vanhemmat näkivät lapsen omia oikeuksia omaavana yksilönä. Lapsen etu merkitsi vanhemmille paljon. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että valvotut tapaamiset eivät ole lapsen edun mukaista toimintaa heidän tilanteissaan.

Johtopäätöksenä on, että tapaajavanhemman kokemukset ovat yksilöllisiä ja tilannekohtaisia. Tiettyä yhteistä kokemusmaailmaa on kuitenkin havaittavissa vanhempien kuvauksissa. Vanhemmat pitivät itseään hyvinä vanhempina eivätkä pidä valvottuja tapaamisia oikeudenmukaisina ratkaisuin. Vanhemmat ovat kuitenkin iloisia siitä, että saavat tavata lastaan. Vanhemmat toivovat valvottujen tapaamisten olevan väliaikainen ratkaisu ja odottavat siirtymistä normaaleihin tapaamisiin. Syyn valvottuihin tapaamisiin nähdään olevan ulkopuolella, ei vanhemmassa itsessään. Tutkimustuloksia ei voida yleistää sellaisenaan, mutta niiden voidaan nähdä antavan viitteitä siitä, millaisia näkemyksiä ja ajatuksia tapaajavanhemmassa voi herätä.

Asiasanat: Tapaajavanhempi, valvotut tapaamiset, vanhemmuus, vanhemman ja lapsen välinen suhde, lapsen etu

ABSTRACT

Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services
Social Pedagogy

SAASTAMOINEN, EMILIA

Non-residential parents' viewpoints on their parenthood, relationship with their children and the best interests of the children in supervised meetings in meeting place services in Mother and Child Home association of Kuopio

Bachelor's thesis 64 pages, appendices 4 pages
June 2010

The member associations of the Federation of Mother and Child Homes and Shelters organize meeting place services in 19 cities in Finland. Meeting place services make it possible for non-residential parents and their children to meet each other safely in a secure place. This study focuses on the meeting place services in the Mother and Child Home association of Kuopio. The purpose of this thesis was to investigate non-residential parents' viewpoints on their parenthood, relationship with their children and the best interest of the children in supervised meetings.

The approach taken in this study was qualitative. Four non-residential parents were interviewed in spring 2010. The study material has been gathered using a half-structured theme interview and analyzed by using the material-based analysis. The theoretical framework of the study consists of theories on parenthood, parent-child relationship and the best interest of a child. Theoretical basis was examined through supervised meetings' and non-residential parents' viewpoints.

The study reveals that non-residential parents consider themselves to be good parents. According to the parents' ideas, setting limits on to child is an important part of parenthood. The parents have claimed that their parenthood has not changed since the supervised meetings began. Their opinions about the relationship with their children differ from each other. Some parents have thought that the relationship with their children is distant while others have thought it is not. All parents have agreed that a parent-child relationship has gone to a better direction during the supervised meetings. The concept of the best interest of a child has been familiar to all parents. The parents see their children as individuals with their own rights. The best interest of a child means a lot to all the parents. They have thought that in their situations the supervised meetings have not fulfilled the best interest of a child.

In conclusion, the parents' viewpoints are individual and differ depending on the situation. Nevertheless, some common experiences have been found in the parents' descriptions. The parents consider themselves as good guardians and think that supervised meetings are an unfair solution. However, they are glad to meet their children. The parents hope that the supervised meetings are a temporary solution and they expect meetings without supervision. The parents think that the reason for supervised meeting is not in themselves. The results of this study cannot be generalized as such but they can give some idea about what kind of viewpoints non-residential parents can have.

Keywords: non-residential parent, supervised meetings, parenthood, parent-child relationship, the best interest of a child

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	8
2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	9
2.2 Tiedonhankinta ja tutkimusaineisto	10
2.2.1 Haastatteluun osallistuneiden taustatietoja	12
2.3 Aineiston analyysi.....	13
3 KUOPION ENSIKOTIYHDISTYS RY JA TAPAAMISPAIKKATOIMINTA	15
3.1 Kuopion Ensikotiyhdistys ry.....	15
3.2 Tapaamispaikkatoiminta	16
3.2.1 Tilastotietoja	17
4 VANHEMMUUS JA TAPAAJAVANHEMMUUS	18
4.1 Tapaajavanhemmuus.....	19
4.2 Vanhemmuus lain näkökulmasta	20
4.2.1 Tapaajavanhemmuus ja laki.....	20
4.3 Biologinen, juridinen, psykologinen ja sosiaalinen vanhemmuus.....	21
4.3.1 Tapaajavanhemmuuden ulottuvuudet	22
4.4 Vanhemmuuden roolikartta	23
4.4.1 Viisi pääroolia.....	24
4.4.2 Roolien kehittyminen.....	25
4.4.3 Tapaajavanhemman roolit.....	26
4.5 Riittävän hyvä vanhemmuus.....	26
4.5.1 Tapaajavanhempi ja riittävän hyvä vanhemmuus.....	28
4.6 Vanhemmuus tapaajavanhemman silmin	29
5 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN SUHDE	32
5.1 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde.....	33
5.1.1 John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria.....	33
5.1.2 Turvallinen, välttelevä, ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymyssuhde	35
5.2 Varhaisen kiintymyssuhteen vaikutus myöhempään elämään.....	37
5.4 Lapsen ja vanhemman välinen suhde ennen valvottuja tapaamisia.....	39
5.5 Lapsen ja vanhemman välinen suhde valvotuissa tapaamisissa	41
5.6 Vanhemman ja lapsen välinen suhde tapaajavanhemman silmin	44
6 LAPSEN ETU	48
6.1 Lapsen etu laissa ja valtiosopimuksissa.....	48
6.2 Lapsen etu ja valvotut tapaamiset	50
6.2.1 Lapsen etu tapaamispaikkavalvojan silmin	51
6.3 Lapsen etu tapaajavanhemman näkökulmasta	53
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	55
8 POHDINTA	59
LÄHTEET.....	62
LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Vuosittain solmitaan vajaa 30 000 avioliittoa, joista avioeroon päätyy vajaa puolet (Tilastokeskus 2010). Avioliittojen päättymisestä ei ole tarkkaa tilastoa, mutta niiden tiedetään päättyvän eroon avioliittoa herkemmin. On arvioitu, että noin 25 000 - 30 000 alaikäistä lasta kokee vuosittain vanhempiensa avio- tai avoliiton päättymisen eroon. Alle kouluikäiset lapset joutuvat kokemaan vanhempien erotilanteita eniten. (Litmala 2002, 3) Tilastot kertovat, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on ollut jatkuvassa kasvussa viimeisen 20 vuoden ajan. Vuodesta 1991 vuoteen 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut. Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria oli yli 16 000. (Terveystieteiden tutkimuslaitos 2009)

Avio- ja avoerojen sekä kodin ulkopuolisten sijoitusten lisääntymisen myötä tarve tapaamispaikan kaltaiselle toiminnalle on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Tapaamispaikassa lapsi voi tavata kodin ulkopuolella asuvaa etävanhempaa tai biologisia vanhempiaan turvallisessa ja kodinomaisessa ympäristössä. Tapaamispaikkatoiminta tarjoaa valvottuja ja tuettuja tapaamisia sekä valvottuja vaihtoja.

Toimiessani valvojana tapaamispaikassa sain idean opinnäytetyöni yhdistämisestä itselleni tuttuun työympäristöön. Aiheen muotoutumisessa kesti kuitenkin pitkään. Pohdin kauan, mistä näkökulmasta lähtisin käsittelemään valvottuja tapaamisia. Lopulta päädyin valitsemaan tapaajavanhemman näkökulman oman tutkimukseni kohteeksi.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia ja selvittää, millaisia näkemyksiä ja ajatuksia tapaajavanhemmalla on omasta vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen sekä lapsen edusta Kuopion Ensikotiyhdistyksen ylläpitämässä tapaamispaikassa. Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jolla haluan tuoda kuuluviin erityisesti tapaajavanhemman ääntä. Haluan myös esitellä ja tehdä näkyväksi tapaamispaikkojen

toimintaa ja erityisesti valvottujen tapaamisten käytäntöjä, sillä ne ovat monelle melko vieras ilmiö.

Johdannon jälkeen toisessa luvussa käsittelen opinnäytetyöni toteutusta. Kolmannessa luvussa esittelen hieman Kuopion Ensikotiyhdistystä ja tapaamispaikkatoimintaa. Neljäs, viides ja kuudes luku on koostuvat teorian tiedosta ja tutkimuksesta saadusta tiedosta. Jokaisessa kappaleessa käsittelen omaa teema-aluetta ensin teorian kautta, jota pohdin myös tapaajavanhemman ja valvottujen tapaamisten näkökulmasta pohjaten kirjoihin ja omaan kokemukseeni tapaamispaikkavalvojana. Teorian tiedon ja pohdinnan jälkeen käyn läpi tutkimustuloksia kyseisestä teemasta. Tutkimustulosten esittelyssä olen käyttänyt paljon sitaatteja tuodakseni esiin tapaajavanhemman näkemyksiä ja ajatuksia. Seitsemännessä luvussa teen johtopäätöksiä. Kahdeksas luku on varattu omille pohdinnoille opinnäytetyöstä ja koko prosessista. Lopuksi ovat lähteet ja liitteet. Toivotan sinulle antoisia hetkiä opinnäytetyöni parissa.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opiskelujeni kolmantena vuonna suoritin harjoittelua Kuopion Ensikotiyhdistyksen perhekuntoutusryhmässä Kehrävässä. Harjoitteluni kautta sain kuulla yhdistyksen muista toiminnoista ja päädyin tekemään valvojan tehtäviä Kuopion Tapaamispaikkaan syksyllä 2008. Valvojan tehtävien kautta pääsin tutustumaan valvottuihin tapaamisiin, jotka olivat ennestään täysin vieras käsite minulle. Työn kautta pääsin perille siitä, mistä valvotuissa tapaamisissa oli kyse. Ymmärsin, kuinka haastavan tilanteen eteen monet perheet joutuvat turvautuessaan valvottuihin tapaamisiin.

Yhteistyöni Kuopion Ensikotiyhdistyksen kanssa oli antoisaa niin harjoittelun kuin töidenkin merkeissä. Pian innostuin ajatuksesta, että toteuttaisin myös opinnäytetyöni johonkin yhdistyksen toimintaan liittyen. Koska toimin itse valvojana Tapaamispaikassa, koin, että se olisi mielenkiintoinen valinta opinnäytetyöni aiheeksi myös oman työni kannalta. Pääsisin perehtymään aiheeseen, jonka parissa teen töitä ja tutkimaan sitä. Koin, että työni kautta minulle on myös muodostunut tietoa ja huomioita liittyen valvottuihin tapaamisiin, joita voin hyödyntää tehdessäni opinnäytetyötäni.

Perehtyessäni aiheeseen valvotut tapaamiset, huomasin, että kyseistä aihetta on tutkittu melko vähän. Forsberg ja Pösö (2004) toteavat myös, että tutkimuksia on saatavilla vähän, sillä valvotut tapaamiset ovat melko uusi ilmiö. He nostavat esiin ulkomailla tehtyjä tutkimuksia, jotka liittyvät valvottuihin tapaamisiin. Olemassa olevien tutkimusten tulokset ovat ristiriitaisia. Niistä käy ilmi, että erityisillä tapaamiskäytännöillä voidaan mahdollistaa myönteisten kontaktien syntyminen, mutta se ei ole aina itsestään selvää. Joissain tapauksissa niin ei tapahdu lainkaan. (Forsberg & Pösö 2004, 37-38).

Lapsen näkökulmasta valvottuja tapaamisia on tutkinut Päivi Haapa. Hän kuvaa artikkelissaan pro gradu-työtään varten tekemiensä haastattelujen pohjalta neljän 13-19-vuotiaan nuoren kokemuksia valvotuista tapaamisista (Haapa 2004, 103). Forsberg ja Pösö (2004, 38) ovat tutkineet lapsen asemaa ja lapsen edun näkökulmaa liittyen

valvottuihin tapaamisiin haastattelemalla tapaamispaikkojen työntekijöitä. Lapsen edun näkökulmaa on tutkinut myös Miia Lipponen (2007) omassa pro gradu-työssään Valvotut tapaamiset lapsen edun näkökulmasta, jota varten hän haastatteli 6 asiantuntijaa, jotka ovat työnsä puolesta tekemisissä valvottujen tapaamisten kanssa.

Päivi Luoto (2005) on tutkinut omassa pro gradu-työssään ”Enkä ois ikään toivonu, että mun pitää olla lapsistani erossa.” lapsiaan valvotusti tapaavien vanhempien identiteetin rakentumista. Työhönsä hän haastatteli 6 tapaajavanhempaa. Vanhemman näkökulmaa käsittelevät myös Suvi Karhu, Saija Louvesniemi ja Niina Soinvirta (2008) omassa opinnäytetyössään, jonka tarkoituksena on tuoda esiin työntekijöiden näkemyksiä vanhemmuuden ja vanhemman ja lapsen välisen suhteen näyttäytymisestä ja tukemisesta valvotuissa tapaamisissa. Opinnäytetyötään varten he haastattelivat 6 Keski-Suomen ensi- ja turvakodin työntekijää.

Tutkimusten vähyys vahvisti tunnetta siitä, että aihe on tärkeä tutkimuskohde, josta olisi mielenkiintoista saada lisää tietoa. Erityisesti tapaajavanhemman näkökulma kiinnosti itseäni ja päätin ottaa sen oman opinnäytetyöni näkökulmaksi tutkiessani valvottuja tapaamisia.

Seuraavissa luvuissa esittelen opinnäytetyöni tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset sekä esittelen tiedonhankintamenetelmät ja tutkimusaineiston. Lopuksi käsittelen vielä aineiston analyysimenetelmää.

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimustehtäväkseni muodostui selvittää tapaajavanhemman näkemyksiä omasta vanhemmuudestaan, suhteestaan lapseen ja lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa. Tutkimuksen tarkoituksena on saada esiin tapaajavanhemman omiin kokemuksiin pohjaavia ajatuksia ja näkemyksiä valvottujen tapaamisten kontekstissa. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millainen näkemys tapaajavanhemmalla on omasta vanhemmuudestaan?

2. Millaisena tapaajavanhempi näkee hänen ja lapsensa välisen suhteen?
3. Millainen näkemys tapaajavanhemmalla on lapsen edusta ja sen toteutumisesta?

2.2 Tiedonhankinta ja tutkimusaineisto

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Pohdin aluksi paljon sitä, mikä olisi paras tiedonhankintamenetelmä tutkimukseni kannalta. Päädyin käyttämään haastattelu. Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan haastattelun käytössä etuna on erityisesti sen joustavuus. Haastattelutilanteessa haastattelija pystyy tarvittaessa toistamaan kysymyksen ja tarkentamaan sitä, oikaisemaan väärinkäsityksiä, vaihtamaan kysymysten järjestystä ja keskustelemaan haastateltavan kanssa. Näitä mahdollisuuksia ei ole esimerkiksi käytettäessä kyselyä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73) Mietin aluksi myös kyselyn käyttöä tiedonhankintamenetelmänä opinnäytetyössäni, mutta totesin, että haastattelun joustavat ominaisuudet ovat oman tutkimukseni kannalta tärkeitä ominaisuuksia, jotta saan kerättyä tarvitsemani tiedot. Erityisesti halusin varmistaa, että haastateltavani ymmärtävät kysymykseni ja vastaavat juuri tutkittuun asiaan, jonka takaaminen mahdollistuu haastattelutilanteessa mutta ei kyselyssä.

Haastattelua voi määritellä keskusteluksi, jolla on ennalta määrätty tarkoitus. Haastattelu on suunniteltua ja päämäärähakuista toimintaa, jonka tarkoituksena on kerätä kokoon tietoa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 42) Omassa tutkimuksessani päätin käyttää teemahaastattelua, joka on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Puolistrukturoidulle haastattelulle ei ole yhtä yleistä määritelmää. Olennaista sille kuitenkin on se, että jokin haastattelun näkökohta on ennalta päätetty, mutta ei kaikkia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47) Haastattelijalla on siis itsellään mahdollisuus vaikuttaa haastattelun kulkuun myös haastatteluhetkellä. Hirsjärven ja Hurmeen (2008) mukaan teemahaastattelussa edetään vapaasti keskeisten teemojen mukaan, joka mahdollistaa sen, että haastateltavien ajatukset ja näkemykset saadaan kuuluviin. Menetelmällä halutaan korostaa haastateltavan omaa elämysmaailmaa ja määritelmiä erilaisista tilanteista. Teemahaastattelun keskeisenä ajatuksena on se, että haastateltavan omat tulkinnat asioista ja niille antamat merkitykset nousevat esiin. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48) Koska omana tutkimusaiheenani on juuri tapaajavanhemman ajatusten,

kokemusten ja näkemysten esiin tuonti, koen, että teemahaastattelu oli luonteva valinta tutkimusmenetelmäksi opinnäytetyössäni.

Ennen tutkimuksen aloittamista hain kirjallisesti lupaa tutkimuksen tekemiselle Kuopion Ensikotiyhdistys ry:n johtokunnalta. Lupahakemukseni käsiteltiin johtokunnan kokouksessa 21.9.2009. Lupa tutkimukselleni myönnettiin.

Mietin aluksi, että saanko tapaajavanhempia haastateltaviksi, sillä aihe on melko arka ja henkilökohtainen monelle vanhemmalle. Päätin, että haluan kysyä osallistumisesta tutkimukseeni tapaajavanhemmilta henkilökohtaisesti, jotta voisin kertoa heille tarkasti, mistä oli kyse, vastata tarvittaessa vanhemmissa herääviin kysymyksiin ja saada heidät innostumaan ja tätä kautta myös suostuman haastatteluun. Kysyessäni vanhemmilta, haluaisivatko he osallistua tutkimukseeni, annoin heille myös kirjeen, jossa kerroin, kuka olin ja mikä oli opinnäytetyöni tarkoitus (liite 1). Täten vanhemmat pystyivät jo hieman orientoitumaan tulevaan haastatteluun ennen varsinaista haastattelutilannetta.

Hirsjärvi ja Hurme (2008) nostavat kirjassaan esiin suostuttelun käsitteen. Suostuttelun tarkoituksena on saada henkilö innostumaan ja osallistumaan haastateltavaksi. Kun haastattelusta kerrotaan tarkasti ja korostetaan henkilön ainutlaatuisuutta ja tärkeyttä kyseisin tutkimuksen kannalta, henkilö saattaa osallistua tutkimukseen. Suostuttelua voidaan pitää eettisesti hyväksyttävänä, jos haastateltavaa ei vahingoiteta ja haastatteliija ei tavoittele omia etujaan. Haastattelusta kieltäytymistä täytyy kuitenkin kunnioittaa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 85) Hankkiessani haastateltavia en kuitenkaan käyttänyt juurikaan suostuttelua, sillä tapaajavanhemmat suostuivat mielellään tutkimukseen. Toki korostin heidän omien näkemystensä tärkeyttä, mutta uskoisin, että jokainen tutkija pyrkii omalla tavallaan motivoimaan haastateltavia. Herää kysymys, missä menee motivoinnin ja suostuttelun raja?

En voinut kysyä kaikilta tapaajavanhemmilta heidän innostustaan tutkimukseen, sillä osalla valvottuja tapaamisia on hyvin harvoin ja toisaalta yhdistyksellä ei ole tarkkoja asiakastietoja siitä, ketkä vielä tarvitsevat tapaamispaikan palveluita. Tämä johtuu siitä, että perhetilanteiden muuttuessa viesti valvottujen tapaamisten päättämisestä ei välttämättä kantaudu esimerkiksi sosiaalitoimesta yhdistykselle asti. Päätin rajata tietyn ajankohdan, jonka aikana kysyisin tapaajavanhemmilta heidän kiinnostustaan

tutkimukseen. Ajankohdaksi valitsin 14.1-14.2.2010 eli kuukauden pituisen ajanjakson, jonka aikana valvotuissa tapaamisissa lastaan tai lapsiaan kävi tapaamassa 11 tapaajavanhempaa. Totesin, että minulla ei ole resursseja tai aikaa haastatella kaikkia 11 tapaajavanhempaa, jos he haluaisivat osallistua tutkimukseen, joten päätin kysyä ensin neljältä tapaajavanhemmalta, joilla sattui olemaan ensimmäiset sovitut valvotut tapaamiset tuolle kyseiselle ajanjaksolle. Jos he eivät suostuisi, kysyisin järjestyksessä seuraavilta tapaajavanhemmilta, joilla oli sovittu tapaaminen. Neljä ensimmäistä vanhempaa suostuivat haastateltaviksi, mutta kolmen vanhemman haastattelut peruuntuivat. Pyysin seuraavissa valvotuissa tapaamisissa olevia tapaajavanhempia osallistumaan haastatteluun, kunnes olin saanut kokoon neljä haastattelua. En siis valinnut itse haastateltavia jostain erityisestä syystä, vaan haastattelin ne neljä tapaajavanhempaa, jotka suostuivat mukaan kysyessäni heiltä siinä järjestyksessä, missä valvonnat sattuivat olemaan.

Haastattelin neljää tapaajavanhempaa 26.1.-13.2.2010 välisenä aikana (liite 2). Kolme haastattelua toteutettiin tapaamispaikassa ennen tai jälkeen valvotun tapaamisen, jotta vanhempien ei tarvinnut tulla erikseen haastatteluun. Yksi haastattelu toteutettiin Kuopion kaupungin eteläisessä lapsiperhekeskuksessa, jonka tiloja sain käyttää haastattelun toteutuksessa. Varasin jokaiseen haastatteluun aikaa noin tunnin verran. Haastattelut kestivät vanhemmasta riippuen noin 17-56 minuuttia.

2.2.1 Haastatteluun osallistuneiden taustatietoja

Haastatteluun osallistui kaksi tapaajaäitiä ja kaksi tapaajaisää. Iältään tapaajavanhemmat olivat 24-52-vuotiaita. Yksi vanhempi tapasi valvotusti kahta lastaan ja muut vanhemmat yhtä lasta. Tavattavat lapset olivat iältään 3-14-vuotiaita. Valvotuissa tapaamisissa perheet olivat käyneet muutamasta kuukaudesta kuuteen vuoteen. Valvottuja tapaamisia järjestettiin heidän kohdallaan 1-2 kertaa kuussa ja ne olivat kestoltaan 2-3 tuntia. Kolmen perheen osalta joko tapaamisten kerrat tai aika olivat lisääntyneet heidän asiakkuutensa aikana. Kaikkien kohdalla ennalta sovitut valvotut tapaamiset toteutuivat pääsääntöisesti aina eikä peruuntumisia juuri tullut. Valvottuihin tapaamisiin osallistui kahden perheen kohdalla myös tapaajavanhemman

muita lapsia. Yhden vanhemman kohdalla tapaamiseen oli osallistunut kerran myös isovanhemmat ja yhden kohdalla tapaamiseen osallistui vain vanhempi itse.

2.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa olennaista ei ole tutkittavien tapausten määrä vaan laatu. Olennaista on aineiston mahdollisimman perusteellinen analysointi. (Eskola & Suoranta 1998, 18) Omassa opinnäytetyössäni käytän aineiston analysoinnissa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan hyödyntää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Sisällönanalyysia voidaan hyödyntää yksittäisenä metodina tai väljänä teoreettisena viitekehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91)

Sisällönanalyysi on menetelmä, jonka tarkoituksena on muodostaa tiivis ja yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jolla etsitään tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysin tarkoituksena on järjestää kerätty aineisto mielekkääseen muotoon, mutta itsessään menetelmä ei tarjoa suoria vastauksia. Tutkijan tehtäväksi jää muodostaa mielekkäitä johtopäätöksiä aineistoon pohjaten. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104)

Nauhoitin tekemäni haastattelut mp3-soittimella, jossa on mikki. Haastattelujen jälkeen siirsin nauhoitukset tietokoneelle ja litteroin ne eli kirjoitin puhtaaksi. Pehdyin aineistooni lukemalla sitä lävitse. Tämän jälkeen palasin oman opinnäytetyöni tutkimustehtävään ja tutkimuskysymyksiin. Laadullisen tutkimuksen aineistossa löytyy usein monia mielenkiintoisia asioita, mutta tutkimuksen kannalta tärkein tieto löydetään palaamalla tutkimustehtävään ja vastaamaan sen herättämiin kysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92). Merkitsin aineistosta oman aiheeni kannalta kiinnostavat ja tärkeät asiat ja erottelin ne muusta aineistosta. Tämän jälkeen aloin teemoitella aineistoa eli pilkkoa ja ryhmitellä sitä erilaisten aihepiirien mukaan. Kun aineisto on kerätty teemahaastattelulla, aineiston pilkkominen on suhteellisen helppoa, sillä haastattelussa olleet teemat jäsentävät jo itsessään aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93) Sisällönanalyysin tarkoituksena on muodostaa tiivis ja yleinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysi ei kuitenkaan itsessään anna vastauksia, vaan jäsentää

aineiston muotoon, jonka pohjalta tehdään mielekkäät johtopäätökset. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 103)

3 KUOPION ENSIKOTIYHDISTYS RY JA TAPAAMISPAIKKATOIMINTA

Tässä luvussa esittelen hieman Kuopion Ensikotiyhdistys ry:tä sekä sen ylläpitämää tapaamispaikkatoimintaa. Tapaamispaikkaan liittyen kerron myös hieman tilastotietoja, jotka kuvaavat osaltaan toiminnan kehitystä vuosien saatossa sekä nykyistä tilannetta.

3.1 Kuopion Ensikotiyhdistys ry

Kuopion Ensikotiyhdistys on Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistys. Jäsenyhdistyksiä on ympäri Suomea yhteensä 28 kappaletta, joiden keskusjärjestönä Ensi- ja turvakotien liitto toimii. Liitto on valtakunnallinen lastensuojelujärjestö, jonka jäsenyhdistykset ylläpitävät 11 ensikotia, 7 päihdeongelmaisten ensikotia, 14 turvakotia ja monia muita avopalveluita kuten tapaamispaikkatoimintaa. Toiminnot vaihtelevat yhdistyksittäin. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006)

Kuopion Ensikotiyhdistys perustettiin vuonna 1946. Yhdistyksen tavoitteena oli tukea apua tarvitsevia yksinäisiä äitejä ja turvata ja parantaa heidän asemaansa. (Saarelainen & Saarelainen 2009, 9-10) Nykyään Kuopion Ensikotiyhdistys kohdistaa toimintansa edelleen äiteihin, perheisiin ja lapsiin, jotka tarvitsevat tukea ja apua arkeen ja lapsen kanssa toimimiseen. Yhdistys tarjoaa ennaltaehkäisevää ja korjaavaa lastensuojelutyötä, jonka keskeisessä asemassa on lapsen ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus ja sen tukeminen (Kuopion Ensikotiyhdistys ry).

Tällä hetkellä yhdistyksen toimintoja ovat Alvari-perhetyö, Kehrävän perhekuntoutus, Baby blues-toiminta, tapaamispaikkatoiminta sekä päihdeongelmien hoitoon erikoistuneet ensikoti Pihla ja avopalveluyksikkö Amalia. Yhdistyksessä työskentelee 23 kokopäiväistä työntekijää sekä tuntipalkkaisia työntekijöitä. (Kuopion Ensikotiyhdistys ry)

3.2 Tapaamispaikkatoiminta

Tapaamispaikkatoimintaa järjestetään 19 paikkakunnalla Suomessa (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006). ”Tapaamispaikan perustehtävä sanoitetaan seuraavasti: tapaamispaikkatoiminta on ammatillinen tai ammatillisesti ohjattu palvelu, joka mahdollistaa lapsen ja hänestä erossa asuvan vanhemman turvallisen tapaamisen.” (Kalavainen 2004, 21) Tapaamispaikalla voidaan järjestää valvottuja tapaamisia, tuettuja tapaamisia ja valvottuja vaihtoja. Valvotuissa tapaamisissa valvoja on perheen kanssa samassa huoneessa tai jatkuvassa näkö- ja kuuloyhteydessä. Tuettu tapaaminen on lähellä valvottua tapaamista, mutta siinä valvonta ei ole yhtä intensiivistä. Valvoja seuraa tilannetta, mutta ei ole koko ajan samassa huoneessa. Valvottu vaihto voidaan järjestää, jos vanhemmilla on omia ristiriitoja, joiden takia heidän välinen vuorovaikutus ja kanssakäyminen eivät onnistu. Valvotulla vaihdolla varmistetaan, ettei lapsi joudu vanhempien välisten ristiriitojen keskelle. (Kalavainen 2004, 21-22) Kuopion tapaamispaikassa palveluita ei ole jaettu, vaan kaikki tapaamisten katsotaan olevan valvottuja tapaamisia.

Tapaamispaikkatoiminta sai alkunsa 1980-luvulla käytännön tarpeesta, kun huomattiin, että eronneet vanhemmat tarvitsivat tukea ja apua järjestääkseen lasten tapaamiset. Tarvetta tapaamispaikkatoimintaan ilmeni monelta taholta, kuten tapaamisvaikeuksissa olevilta ihmisiltä ja sosiaalityöntekijöiltä. (Oranen 2004, 10; Kalavainen 2004, 14) Kuopiossa tapaamispaikkatoiminta käynnistyi vuonna 1988. Tapaamispaikan tarkoituksena on ollut alusta lähtien mahdollistaa lapsen ja erossa asuvan eli etävanhemman tapaaminen tai sijaisperheessä asuvan lapsen mahdollisuus tavata biologisia vanhempiaan. Aluksi tapaamispaikan valvojat olivat yhdistyksen vapaaehtoistyöntekijöitä. Kun toiminta kasvoi, tapaamispaikkaan palkattiin tuntipalkkaisia valvojia. (Saarelainen & Saarelainen 2009, 33) Tällä hetkellä valvojan tehtäviä hoitaa 6 tuntipalkkaista työntekijää.

Tapaamispaikan valvonnat järjestetään Kuopion kaupungin ylläpitämässä Minnan päiväkodin tiloissa. Yhdistys saa hyödyntää päiväkodin tiloja sen ollessa suljettuna. Valvottuja tapaamisia voidaan järjestää tiistai- ja torstai-iltaisina sekä lauantaisin. Kuopiossa asuville toiminta on ilmaista, mutta ulkopaikkakuntalaiset joutuvat

maksamaan palvelusta. Tapaamispaikan toimintaa rahoittaa Raha-automaattiyhdistys ja Kuopion kaupunki.

3.2.1 Tilastotietoja

Tapaamispaikkatoiminnan alkaessa ensimmäisenä vuonna järjestettiin vain 6 tapaamista. 1990-luvulle tultaessa asiakasmäärät alkoivat kasvaa. Vuonna 1992 asiakkaina oli 8 perhettä ja tapaamisia järjestettiin 27 kertaa. 2000-luvulle tultaessa toiminta on kasvanut edelleen. Vuonna 2007 palvelua hyödynsi 31 sisarusarjaa ja tapaamisia oli yhteensä 216. (Saarelainen & Saarelainen 2009, 33) Kuopion Ensikotiyhdistys ry:n toiminnanjohtajalta Sirkkaliisa Vänniltä saamani tiedon mukaan vuonna 2009 valvottuja tapaamisia järjestettiin 211 kertaa. Tapaajavanhempia oli yhteensä 31, joista äitejä 12 ja isiä 11. Neljässä tapauksessa lasta tapasivat molemmat vanhemmat. Tapaamisiin osallistui 28 sisarusarjaa, joissa oli yhteensä 36 lasta; 21 tyttöä ja 15 poikaa. Iältään tapaamisissa käyvät lapset olivat 11kk ikäisestä 14 vuoden ikäiseen. Sijaishuollossa oli 18 lasta, joista 10 tyttöä ja 8 poikaa. (Vänni 2010) Kuopion Tapaamispaikan tilastot eroavat hieman Ensi- ja turvakotien liiton tekemästä selvityksestä. Esimerkiksi Kuopiossa sekä tapaajaäitejä- että isiä oli yhtä paljon. Liiton tekemän selvityksen mukaan tapaajista huomattava osa oli isiä. (ks. luku 4.1)

Yleisimmät syyt valvottuihin tapaamisiin Kuopiossa olivat etävanhemman mielenterveysongelmat (22%), etävanhemman päihteiden käyttö (20%) ja lapseen kohdistunut väkivalta (20%). Muita syitä olivat huoli lähivanhempaan kohdistuvasta väkivallasta, vanhempien riittaisuus, kaappausuhka, lapsi ja vanhempi eivät tunne toisiaan ja vanhemman nuori ikä. (Vänni 2010) Kuopiossa tapahtuvien valvottujen tapaamisten syyt mukailevat Ensi- ja turvakotien liiton tekemässä selvityksessä ilmenneitä yleisimpiä syitä valvottuihin tapaamisiin (ks. luku 4.1).

4 VANHEMMUUS JA TAPAAJAVANHEMMUUS

Mitä tarkoittaa vanhemmuus? Tommy Hellsten (1999) toteaa kirjassaan sanan vanhemmuus viittaavan vanhana olemiseen. Vanhemmuus tarkoittaa sitä, että ollaan vanhoja verrattuna nuorena olemiseen. Vanhempi on elänyt kauemmin, minkä kautta hänelle on ainakin teoriassa muodostunut suurempi kokemus elämästä. Tietyissä kulttuureissa tämän kokemuksen kautta vanhemmuuteen sisältyy myös auktoriteetti ja arvostus. (Hellsten 1999, 25)

Vanhemmuudesta on vaikea tehdä yhtä, koko käsitettä kattavaa, lyhyttä ja ytimekästä määritelmää. Vanhemmuus voidaan nähdä hyvin erilaisena ja muuttuvana ilmiönä. Schmittin (2002, 301) mukaan ”Vanhemmuus toteutuu tietyssä yhteiskunnallisessa ja kulttuurisessa tilanteessa. Kussakin kulttuurissa vallitsevat tietyt käsitykset perheestä, vanhemmuudesta, kasvatuksesta ja nämä käsitykset ovat erilaisia ja muuttuvia”. Eri kulttuurit, aikakaudet ja näkökulmat tuovat esiin erilaisia näkemyksiä vanhemmuudesta ja sen ilmenemisestä, esimerkiksi tapaajavanhemmuus. Myös yksilölliset näkemykset ja käsitykset vanhemmuudesta ja sen monitasoisista tehtävistä vaihtelevat ja synnyttävät keskustelua (Helminen, Iso-Heiniemi 1999, 5).”Vain lapsi, lapsen olemassaolo, antaa aikuiselle mahdollisuuden olla vanhempi. Vanhemmuutta ilman lasta ei ole olemassakaan.” (Tamminen 2004, 69) Vanhemmuus syntyy ja toteutuu suhteessa lapseen.

Valvotuissa tapaamisissa keskeinen käsite on tapaajavanhemmuus. Ensimmäisessä alaluvussa selvennän ja avaan käsitettä tapaajavanhemmuus. Seuraavissa alaluvuissa pyrin löytämään ja esittelemään joitain määritelmiä vanhemmuudelle. Kussakin alaluvussa käsitelen määritelmiä myös tapaajavanhemman näkökulmasta. Viimeisessä alaluvussa esittelen tutkimuksessa saamiani tuloksia liittyen haastattelun ensimmäiseen teemaan eli vanhemmuuteen. Tuon esiin tapaajavanhemman näkemyksiä omasta vanhemmuudestaan ja sen toteutumisesta valvotuissa tapaamisissa.

4.1 Tapaajavanhemmuus

Valvotuissa tapaamisissa lastaan tapaavaa vanhempaa voidaan kutsua tapaajavanhemmaksi. Tapaajavanhempi on lapsensa elämässä etävanhempi, jonka luona lapsi ei asu. Lähivanhemmaksi kutsutaan sitä vanhempaa, jonka luona lapsi asuu. Tapaajavanhempia voivat olla myös lapsen molemmat vanhemmat, jolloin lapsi on sijaishuollossa.

Ensi- ja turvakotien liiton vuonna 2003 tekemän selvityksen mukaan 63% tapaamisista tapaajana oli isä, 28% tapaajana oli äiti ja 9% tapaamisista tapaajina olivat molemmat vanhemmat. Noin kolmannes lapsista oli sijaishuollossa. Vanhempiaan tapaamaan tulevat lapset olivat enimmäkseen alle 12-vuotiaita eli leikki- ja alakouluikäisiä. Tavattavista lapsista suurin osa oli 7-12-vuotiaita (37%). Lähes yhtä paljon oli 4-6-vuotiaita lapsia (34%) ja 0-3-vuotiaita oli 22%. Poikien osuus tavattavista lapsista oli hieman suurempi kuin tyttöjen. (Kalavainen 2004, 16)

Valvottujen tapaamisten tarkoituksena on turvata ja varmistaa lapsen turvallisuus ja etu, jos vanhemman tapaamiseen liittyy turvallisuusriski tai lapsi kokee tapaamisen turvattomaksi (Taskinen 2001, 39; Aaltonen 2004, 69). Yleisimmät syyt valvottuihin tapaamisiin Ensi- ja turvakotien liiton tekemän selvityksen mukaan ovat vanhemman päihdeongelmat (27%), huoli lähivanhempaan kohdistuvasta väkivallasta eli parisuhdeväkivallasta (14%) ja vanhemman mielenterveysongelmat (13%). Harvinaisempia syitä valvottuihin tapaamisiin ovat kaappausuhka eli pelko lapsen viennistä pois maasta, seksuaalisen hyväksikäytön epäily, lapseen kohdistunut väkivalta, vanhemman heikkolahjaisuus, kyvyttömyys hoitaa lapsen arkista huoltoa tai tapaamiselle sopimattomat asuinolosuhteet (esim. vanhempi vankilassa). Muutamissa tapauksissa vanhempi ja lapsi ovat tutustumassa toisiinsa uudelleen, sillä edellisestä tapaamisesta on kulunut kauan. On myös tilanteita, missä vanhempien keskinäiset ristiriidat aiheuttavat tarpeen valvotuille tapaamisille, vaikka varsinaista vaaraa lapselle ei olisikaan. Tällöin valvotut tapaamiset mahdollistavat luottamuksen syntymisen vanhempien välille ja jatkossa tapaamiset voidaan järjestää normaalisti. (Kalavainen 2004, 17; Aaltonen 2004, 69-70)

4.2 Vanhemmuus lain näkökulmasta

Lain näkökulmasta katsottuna vanhemmuuden käsite liittyy läheisesti huoltajan käsitteeseen. Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille huoltajuus on määrätty (LHL 3 § 1. mom.). Laki määrittelee lapsen huoltoon liittyviä tehtäviä ja velvollisuuksia ja nostaa esiin erityisesti vanhemman ja lapsen välisen suhteen (LHL 1§). Huoltoon liittyvät velvoitteet kuvaavat hyvin vanhemmuuteen liittyviä tehtäviä ja vastuuta. Laissa kuvataan ytimekkäästi ja toisaalta melko yleisellä tasolla se, mitä vanhemmalta tai huoltajalta vaaditaan. Määritelmä kuvaa sitä, mitä lapselle tulee tarjota ja mahdollistaa. Vanhemmasta riippuen lain vaatimukset ymmärretään eri tavoin ja menetelmät ja keinot lain määrittämien tehtävien toteuttamiseksi vaihtelevat paljon. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on kuitenkin vanhemmalla tai huoltajalla (LSL 2 § 1.mom.). Täten vanhemmuudessa käytettävien kasvatuksen ja huolenpidon menetelmien tulee olla sellaisia, jotka eivät vaaranna lasta fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti.

4.2.1 Tapaajavanhemmuus ja laki

Laissa määritellään tapaamisoikeus, jonka perusteella lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona ei asu (LHL 2§ mom. 1.). Vaikka tämä oikeus on lapsen, eikä vanhemman, koskettaa se silti tapaajavanhempaa ja mahdollistaa hänen ja lapsensa tapaamisen ja yhteydenpidon. Laki velvoittaa lapsen vanhempia toimimaan yhteisymmärryksessä ja toteuttamaan lain määrittämää tapaamisoikeutta lapsen etua silmällä pitäen (LHL 2§ mom. 2.). Lähivanhemman tulee siis mahdollistaa ja tukea omalta osaltaan tapaajavanhemman ja lapsen välistä kanssakäymistä.

Laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrätään, että vanhemmat voivat yhdessä sopia ja tehdä ratkaisun lapsen huollon ja tapaamisoikeuden toteutumisesta, jonka sosiaalilautakunta vahvistaa. Elleivät vanhemmat löydä ratkaisua, voi tuomioistuimien tehdä lopullisen päätöksen tai väliaikaisen määräyksen lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (LHL 7§-9§, 17§) Väliaikaismääräys on tärkeä keino ylläpitää etävanhemman ja lapsen välistä suhdetta oikeudenkäynnin aikana. Samalla tapaamiset

antavat tietoa lapsen ja vanhemman välisestä suhteesta tuomioistuimelle ja sosiaalivirastolle. Väliaikaismääräys joudutaan yleensä antamaan vähäisen tai puutteellisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. (Aaltonen 2004, 70) Tämä luo haasteita tuomioistuimelle sekä voi aiheuttaa epäoikeudenmukaisia väliaikaisratkaisuja, kun tietoa tilanteesta ei ole riittävästi.

Tuomioistuimen tekemä päätös on lain nojalla täytäntöönpanokelpoinen eli päätös pitää olla mahdollista toteuttaa myös pakolla. Valvotut tapaamiset eivät kuitenkaan kuulu lakisääteisiin sosiaalipalveluihin, joten vanhemmilla ei ole oikeutta vaatia palvelua heille kuuluvana sosiaalipalveluna. Koska valvotut tapaamiset eivät kuulu lakiin, tuomioistuin ei voi velvoittaa ketään järjestämään tapaamisten valvontaa. (Auvinen & Kaivosoja 2003; Aaltonen 2004, 72) Valvotut tapaamiset ovat kuitenkin ajankohtainen ja tarpeellinen asia, ja niiden määrääminen on käytännön tasolla tuomioistuinten arkea. Vaikka laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ei säädetä erikseen valvotuista tapaamisista, on kyseinen laki joustava ja siihen nojataan päätettäessä valvotuista tapaamisista. (Aaltonen 2004, 67; Antila & Kölhi 2006, 14)

4.3 Biologinen, juridinen, psykologinen ja sosiaalinen vanhemmuus

Pohdittaessa vanhemmuuden käsitettä, voidaan siinä nähdä erilaisia ulottuvuuksia. Ritala-Koskinen (2001, 54-60) erottelee vanhemmuutta sosiaaliseen vanhemmuuteen, biologiseen vanhemmuuteen, psykologiseen vanhemmuuteen ja juridiseen vanhemmuuteen. Näissä vanhemmuuden erilaisissa ulottuvuuksissa korostuvat vanhemmuuteen liittyvät erilaiset sisällöt ja tehtävät.

Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan lapsen biologisia vanhempia eli lapsen siittäneitä henkilöitä. Sosiaaliseen vanhemmuuteen liittyy arjessa toimiminen lapsen kanssa ja lapsesta ja hänen turvallisuudesta sekä tarpeistaan huolehtiminen. Psykologiseen vanhemmuuteen sisältyy lapsen ja vanhemman välinen tunneside ja kokemukset sekä tunteet siitä, että tietty henkilö on lapsen vanhempi. Psykologinen vanhemmuus voidaankin nähdä ”oikeana” vanhemmuutena, erityisesti lapsen näkökulmasta katsottuna. Psykologinen vanhemmuuden ulottuvuus on erittäin tärkeä

lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Juridinen vanhemmuus määrittyy lain säätelien määräysten pohjalta. Laki määrittää vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. Biologisen ja juridisen vanhemmuuden ulottuvuuksissa vanhemmuutta käsitellään lähinnä aikuisen näkökulmasta. Sosiaalisessa ja psykologisessa vanhemmuudessa korostuu lapsen näkökulma. (Ritala-Koskinen 2001, 54-60) Vanhemmuuteen voi sisältyä kaikki edellä mainitut vanhemmuuden ulottuvuudet, mutta niiden painotukset voivat vaihdella. Vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa korostuvat eri osa-alueet riippuen siitä, kenen näkökulmasta asiaa katsotaan ja missä tilanteessa. Vanhemmuutta voi olla myös tilanteessa, jossa jokin näistä ulottuvuuksista puuttuu esimerkiksi sijaisvanhemmuus.

4.3.1 Tapaajavanhemmuuden ulottuvuudet

Tapaajavanhemmuus eroaa tavallisesta vanhemmuudesta sillä, että vanhemman ja lapsen välistä yhteydenpitoa ja yhdessäoloa rajoitetaan ja valvotaan. Tämä vaikuttaa myös vanhemmuuden eri ulottuvuuksiin ja niiden ilmenemiseen tapaajavanhemmuudessa. Forsbergin ja Pösön (2004) mukaan tapaajavanhemmuudessa ja valvotuissa tapaamisissa korostuu psykologinen eli tunnesiteeseen perustuva vanhemmuus, lain luoma mahdollisuus vanhemmuuteen eli juridinen vanhemmuus sekä biologinen vanhemmuus. Sosiaalinen vanhemmuus, eli lapsen kanssa arjessa toimiminen ja kanssakäyminen sekä lapsen turvallisuudesta ja tarpeista huolehtiminen, jää tapaajavanhemmuuden ja valvottujen tapaamisten ulkopuolelle (Forsberg & Pösö 2004, 36).

Tapaamispaikan valvojana olen myös huomannut sen, että sosiaalista vanhemmuutta on haasteellista, lähes mahdotonta toteuttaa valvotuissa tapaamisissa. Sosiaaliseen vanhemmuuteen liittyvät arkisen huollon askareet tai lapsen turvallisuudesta huolehtiminen ovat vaikeita toteuttaa valvottujen tapaamisten aikana. Sosiaalinen vanhemmuus vaatii sitä, että vanhempi ja lapsi ovat päivittäisessä vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin vanhempi vastaa lapsen arjesta ja huollosta.

Juridinen ja biologinen vanhemmuus korostuu valvotuissa tapaamisissa. Vanhempi joutuu käyttämään erityisesti juridista vanhemmuuttaan, jotta pääsee tapaamaan lastaan ja toimimaan hänelle vanhempänä. Tapaajavanhemman tilanteessa joku (esim. sosiaaliviranomainen, toinen vanhempi) on yleensä kyseenalaistanut vanhemman kyvyn toimia vanhempänä sosiaalisessa tai psykologisessa merkityksessä. Biologisen vanhemmuuden ja lain turvin tapaajavanhempi on oikeutettu pitämään yllä suhdettaan lapseen. Biologisen ja juridisen vanhemmuuden kautta mahdollistuu psykologisen vanhemmuuden eli tunnepohjaisen suhteen muodostuminen ja ylläpitäminen lapseen.

4.4 Vanhemmuuden roolikartta

Eräs tapa määritellä vanhemmuutta ja siihen liittyviä osa-alueita ja tehtäviä on vanhemmuuden roolikartta (liite 3). Vanhemmuuden roolikartta kuvaa vanhemmuutta erityisesti käytännön ja arjen tasolla. Vanhemmuuden roolikartta on visuaalinen kokonaisuus, jonka ovat kehittäneet Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän perhetukikeskusten henkilökunta (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 5-6).

Vanhemmuuden roolikartta pohjaa morenolaiseen rooliteoriaan, jossa pyritään hahmottelemaan ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita sekä ihmisen sisäisiä roolisuhteita ja toimintoja, esimerkiksi äidin, lapsen ja siskon rooleja. Roolin käsite on keskeinen teoriassa ja se nähdään osana yksilön persoonallista kehitystä. Roolin käsitteeseen liittyy olennaisesti myös rooliodotukset, joiden kautta roolit tulevat näkyviksi, esimerkiksi vanhemman ja lapsen välinen suhde. Rooliodotukset ovat vastavuoroisia eli molemmat osapuolet tarvitaan, jotta roolit toteutuvat. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 12-13; Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 119-120; Niemistö 1998, 86) Vanhemmuus on rooli, joka muuttuu ja kehittyy henkilön persoonallisen kehityksen myötä. Vanhemmuus ei tule koskaan valmiiksi, vaan sen kehitys on jatkuvaa. Vanhemman roolissaan ihminen kohtaa jatkuvasti uusia haasteita, joihin hän pyrkii vastaamaan muokkaamalla ja kehittämällä keskeneräistä vanhemmuuttaan. Vanhemmuus syntyy suhteessa lapseen, joten niin vanhempaan kuin lapseenkin vaikuttaa heidän keskeinen vuorovaikutuksensa (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 13).

Vanhemmuuden roolikartta kehitettiin jäsentämään ja selkeyttämään vanhemmuuden käsitettä. Kehitystyössä huomioitiin myös lain edellyttämät tekijät vanhemmuudelta. Roolikartan tarkoituksena on kuvata vanhemmuutta arkisena osaamisena ja tekemisenä, johon jokaisella vanhemmalla on mahdollisuus oppia ja kehittyä. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 5; Vilén ym. 2006, 118-119) Vanhemmuuden roolikartta kuvaa sitä, mitä lapsi tarvitsee vanhemmaltaan päivittäin kasvaakseen, kehittyäkseen ja oppiakseen pärjäämään elämässä.

4.4.1 Viisi pääroolia

Vanhemmuuden roolikartassa vanhemmuus jaetaan viiteen eri päärooliin, jotka ovat elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja ja huoltaja. Pääroolit jaetaan edelleen useampaan alarooliin, joita on 6-9 pääroolista riippuen.

Elämän opettajan roolissa vanhempi välittää lapselle käsityksiä arvoista, asenteista ja perinteistä. Vanhempi opettaa lapselle oikean ja väärän sekä moraalin merkitystä ja toimii itse mallina lapselleen. Vanhempi opettaa sosiaalisia taitoja ja tapoja, joita lapsi hyödyntää luodessaan suhteita muihin ihmisiin läpi elämän. Ihmissuhdeosaajana vanhempi hyväksyy lapsensa tunteet ja opettaa lastaan tunnistamaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan ja tarpeitaan. Vanhempi kuuntelee ja ymmärtää lastaan, keskustelee ja on vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Vanhempi kannustaa lastaan ja antaa positiivista palautetta, mikä vahvistaa lapsen myönteisen minäkäsityksen syntyä. Rakkaudentantajana vanhempi osoittaa lämpöä, hellyyttä ja rakkautta lastaan sekä itseään kohtaan. Vanhempi suojelee ja lohduttaa lastaan. Vanhemman tärkeä rooli on osoittaa, että on tärkeää rakastaa itseään, jotta voi antaa rakkautta toiselle. Vanhempi luo lapselleen miehisen tai naisellisen itseluottamuksen ja itsetunnon perustan hyväksymällä hänet omana itsenään ja kunnioittamalla häntä. Vanhempi kannustaa ja arvostaa lastaan. Rajojen asettajan roolissa vanhemman tehtävänä on pitää huoli lapsensa turvallisuudesta. Vanhempi asettaa sääntöjä ja rajaa lapsen toimintaa ja käyttäytymistä. Vanhempi huolehtii myös omasta toiminnastaan ja hallitsee käyttäytymistään. Huoltajan roolissa vanhempi huolehtii säännöllisen arjen ja perhe-

elämän sekä rutiinien ylläpitämisestä, joita ovat esimerkiksi ruokailu, lepo ja leikki. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 23-29; Vilén ym. 2006, 119)

4.4.2 Roolien kehittyminen

Roolit voivat kehittyä eri tahtiin ja vaihtelevasti, jolloin rooleille voi tulla erilaisia painotuksia vanhemmuudessa. Rooli voi olla ylikehittynyt, sopivasti kehittynyt, alikehittynyt tai puuttua kokonaan. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 13-14; Vilén ym. 2006, 119; Niemistö 1998, 92-93) Ylikehittyneessä roolissa vanhempi toimii kaavamaisesti. Hän on voinut toimia jo kauan samalla tavalla, vaikka tilanteet ovat muuttuneet ja vaativat erilaisia toimintamalleja. Toiminta voi olla liiallista tilanteeseen nähden. Alikehittyneessä roolissa toiminta ei ole vielä luontevaa eikä sujuvaa. Henkilö harjoittelee rooliaan ja tunteet ovat vahvasti mukana toiminnassa. Nolouden ja häpeän tunteita voi ilmetä, kun henkilö toimii roolissaan kömpelösti puutteellisen osaamisen takia. Sopivasti kehittyneessä roolissa toiminta on helppoa ja nautinnollista, sillä henkilö tietää, miten toimia ja mitä tehdä. Henkilö pystyy toimimaan luontevasti ja tarvittaessa muokkaamaan toimintaansa tilanteen muuttuessa. Puuttuva rooli voi olla henkilön ajatuksissa, mutta toiminnan tasolla se ei toteudu. (Niemistö 1998, 92-93)

Roolien kehittyminen ja muuttuminen on yksilöllistä. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä myös vanhemman roolit muuttuvat. Välillä vanhempi voi tuntea hallitsevansa vanhemmuuden eri osa-alueet hyvin ja välillä voi taas tuntua, että jokin osa-alue on alikehittynyt tai ylikehittynyt. Rooleja joutuu muokkaamaan, jotta pystyy vastaamaan vanhemman muuttuvaan tehtävään. Murrosikäinen nuori tarvitsee hyvin erilaisia asioita vanhemmaltaan kuin vastasyntynyt lapsi. Vanhemmuuden eri roolit korostuvat erilaissa elämäntilanteissa eri tavalla. Schmittin (2003, 315) mukaan vanhemmuudessa on kyse luovuudesta ja sopeutumisesta uuteen, sillä sekä lapsi että vanhempi kasvavat ja lapsen tarpeet muuttuvat.

4.4.3 Tapaajavanhemman roolit

Vanhemmuuden roolikartta kuvaa käytännönläheisesti ja arjen tasolla sitä, mitä vanhemmuuteen kuuluu. Koska tapaajavanhempi ei ole mukana lapsensa jokapäiväisessä arjessa, voi osa vanhemmuuden roolikartan mukaisista rooleista olla vaikea toteuttaa. Roolikartan roolit ja niiden toteutuminen nivoutuvat arjen toimintoihin, joiden kautta vanhempi pyrkii opettamaan ja kasvattamaan lastaan.

Huoltajan käytännön läheistä roolia tapaajavanhempi ei voi juurikaan toteuttaa valvotuissa tapaamisissa, sillä huoltajan rooli vaatii erityisesti arjen viettämistä lapsen kanssa. Rajojen asettajan roolissa päivittäinen kanssakäyminen on myös olennaista, jotta lasta voi rajata, suojella ja valvoa, että säännöistä pidetään kiinni. Elämän opettajan, ihmissuhdeosaajan ja rakkauden antajan rooleissa toimiminen on mahdollista valvotuissa tapaamisissa, sillä kyseisten roolien tehtävät eivät ole niin käytännön toimintoihin ja lapsen ympäristöön sidottuja. Tapaajavanhemman tehtävä näissä rooleissa on haastava, sillä hänellä on rajattu aika ja paikka, jolloin hän voi toteuttaa vanhemmuuttaan ja olla vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa. Tapaajavanhemmalla ei ole rajatonta aikaa ja rauhaa kodin ja arjen luomassa kasvatus- ja oppimisympäristössä.

4.5 Riittävän hyvä vanhemmuus

Riittävän hyvän vanhemmuuden käsite pohjaa Winnicott'in (1987) käsitteeseen riittävän hyvä äiti (Koski 1995, 3). Bettelheim (1988, 9) tarkensi käsitettä kirjassaan *Kyllin hyvät vanhemmat*, ja laajensi sen koskemaan molempia vanhempia. Bettelheimin (1988, 9) mukaan lapsen suhde sekä isään että äitiin on lapsen kehityksen kannalta tärkeä.

Vanhemmuuteen liittyy aina epävarmuutta ja pohdintoja omasta vanhemmuudesta ja siitä, toimiiko riittävän hyvänä vanhempana lapselleen (Vilén ym. 2006, 102). Winnicott (1987) ja Bettelheim (1988) liittävät omiin käsitteisiinsä vanhemmuudesta näkemyksen siitä, että kenenkään ei pitäisi pyrkiä täydelliseen vanhemmuuteen tai

odottaa lapseltaan täydellisyyttä. Riittävän vanhemmuuden käsitteeseen liittyy olennaisesti kyky hyväksyä lapsen epätäydellisyys. (Koski 1995, 3)

Kosken (1995) mukaan riittävän hyvään vanhemmuuteen kuuluu kyky tarjota lapselle hänen tarvitsemansa kasvun ja kehityksen edellytykset kunkin kehitysvaiheen edellyttämällä tavalla. Lapsen eri kehitysvaiheet ja niiden mukaiset tarpeet edellyttävät vanhemmalta kasvamista vanhemmuuteen, joka tapahtuu yhdessä lapsen kanssa. Vanhemmuus ei ole täydellistä eikä erehdyksiltä voi välttyä. Ratkaisevia ovat ne hetket, jolloin vanhempi edistää toiminnallaan lapsen tervettä kehitystä. (Koski 1995, 3-4)

Vilén ym. (2006) ovat käsitelleet teoksessaan riittävän hyvään vanhemmuuteen liittyviä tekijöitä. Vanhemmuuteen kasvaminen lähtee heidän mielestään siitä, että vanhempi kohtaa lapsen itsessään. Vanhempi muistelee omaa lapsuuttaan ja lapsuuteen liittyviä tunteita ja kokemuksia. Vähitellen vanhempi alkaa tutustua myös omaan lapseensa. Asioiden pohtiminen lapsen näkökulmasta tuo erilaista näkemystä vanhemmuuteen ja kasvatukseen. Vanhemman tulee hyväksyä ja ottaa huomioon lapsen positiiviset ja negatiiviset tunteet. Lapsi tarvitsee rinnalleen vanhemman jakamaan ja ymmärtämään erilaisia tunteita. Myös kehon kautta viestiminen ja fyysinen läsnäolo ovat tärkeitä lapselle. Vanhemman tarjoamat arkiset rutiinit ja ennakoitavuus saavat lapsen tuntemaan olonsa turvalliseksi. Vanhemman ja lapsen välinen toimiminen ja kanssakäyminen arjessa niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä, auttaa lasta arvostamaan arkea, pärjäämään ongelmatilanteissa ja oppimaan virheistään. Riittävän hyvään vanhemmuuteen kuuluu tärkeänä osana myös aito välittäminen lapsesta sekä ymmärrys vanhemman vastuusta lapsen elämässä. Vanhempi ohjaa lastaan, mutta oppii samalla myös itse. (Vilén ym. 2006, 102-106)

Taskinen (2001, 19-20) määrittää riittävän hyvän vanhemmuuden käsitettä pohjaten sitä lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Riittävän hyvä vanhemmuus on vanhemman kasvatuskyykyä, johon kuuluu lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, myönteisten ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito, turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö, lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus, turvan, hellyyden ja ymmärryksen tarjoaminen lapselle, lapsen suojeleminen alistamiselta, ruumiilliselta kurittamiselta ja loukkaavalta käytökseltä sekä lapsen tukeminen itsenäistymiseen (LHL 1§).

Kosken (1995, 3) mukaan riittävän hyvän vanhemmuuden arvioiminen tulee ajankohtaiseksi erityisesti silloin, kun halutaan selvittää lapsen hoidon tarvetta ja siihen liittyvää työskentelyä perheen sisällä, arvioitaessa tarvetta lapsen huostaanotolle tai lapsen joutuessa huoltajuus- ja tapaamisristiriitojen keskelle. Schmittin (2003, 298) toteaa myös, että riittävän hyvän vanhemmuuden määrittelyä tarvitaan vasta silloin, kun vanhemmuudessa ilmenee puutteita, lapsella on ongelmia tai perheessä ilmenee muita vakavia häiriöitä. ”Kun vanhemmuus on riittävän hyvä, se jää ikään kuin näkymättömäksi.” (Schmitt 2003, 298)

4.5.1 Tapaajavanhempi ja riittävän hyvä vanhemmuus

Vanhemman käydessä tapaamassa lastaan valvotuissa tapaamisissa, voidaan olettaa, että vanhemmuutta on jo arvioitu ja päädytty siihen tulokseen, että vanhemmuus ei ole sillä hetkellä riittävää. Tästä poikkeavat ne tilanteet, joissa valvotut tapaamiset ovat voimassa väliaikaismääräyksellä, jonka aikana selvitetään tapaajavanhemman riittävyttä vanhempana tai vanhemmat ovat keskinäisten ristiriitojen ja epäluottamuksen takia joutuneet turvautumaan valvottuihin tapaamisiin, jolloin ei välttämättä ole kyse siitä, että tapaajavanhempi ei olisi riittävän hyvä vanhempi. Lapsen ja vanhemman välisestä viimeisimmästä tapaamisesta voi myös olla kauan, jolloin valvotuissa tapaamisissa vanhempi ja lapsi voivat tutustua toisiinsa uudelleen.

Aaltosen mukaan (2004, 71) valvottujen tapaamisten tulisi yleisesti ottaen olla vain välivaihe, jonka jälkeen pyritään siirtymään normaaleihin tapaamisiin, sillä valvonta rajoittaa tapaamista ja vanhemman ja lapsen välistä kohtaamista. Valvotuissa tapaamisissa tapaajavanhempi voi harjoitella ja kehittää omaa vanhemmuuttaan ja pyrkiä riittävän hyvään vanhemmuuteen, jolloin valvonnan tarve saattaa poistua.

4.6 Vanhemmuus tapaajavanhemman silmin

Ensimmäisenä teemana haastattelussani oli vanhemmuus. Kysymykset liittyen vanhemmuuteen olivat melko haastavia. Haastateltavat pohtivat kysymyksiä ja lisää tietoa pyrin samaan esittämällä lisä- ja jatkokysymyksillä, kuten kuvailetko tarkemmin ja tulisiko mieleen muuta.

Vanhemmat kuvasivat omaa vanhemmuuttaan hyväksi ja normaaliksi. Tästä ilmeni, että omaa vanhemmuutta on haastavaa pukea sanoiksi ja kuvailla. Pyysin heitä kuvailemaan ja tarkentamaan, millaista on hyvä tai normaali vanhemmuus, jolloin esiin nousi käsitteitä kuten rauhallinen, mukava ja rakastava vanhempi. Eräs vanhempi näki vanhemman velvollisuutena huolehtia ja hoitaa lastaan, näyttää esimerkkiä ja kannustaa opiskelemaan. Kahden vanhemman puheissa nousi esiin lapsen ensisijainen asema. Vanhemmuuteen kuului heidän mukaansa se, että lapsen tarpeet menevät vanhemman tarpeiden edelle. Näin eräs vanhempi kuvaili omaa vanhemmuuttaan.

Yritän olla parhaani mukaan hyvä vanhempi. – – No, kait minä mukava oon ja sitten haluan kummissii touhuta lasten kanssa. No, kuria pitäis yrittää pittää aina sen mukaan, mitä tarvii. Joskus enemmän ja joskus vähemmän. (H1)

Kaikki vanhemmat korostivat kurin ja rajojen merkitystä. Ne nähtiin olennaisen tärkeinä asioina osana vanhemmuutta. Muutaman vanhemman puheissa nousi esiin myös lapsen oikeus fyysiseen koskemattomuuteen.

Vissiin ihan normaali kai. – – En oo ainakaan sen huonompi kuvittelis olevani ku kukaan muukaan niinku. – – Kyl mä rauhallinen, mut mä pidän kurin kuitenkin. Mut niinku en huuda enkä käy käsiks enkä mitään tollasta. (H3)

Vanhempien näkemysten mukaan oma vanhemmuus ei ollut muuttunut juurikaan valvottujen tapaamisten myötä tai verrattuna tapaamisten alkuaikoihin. Muutoksia oli tapahtunut lähinnä ympäröivissä asioissa kuten vanhemman omassa elämäntilanteessa, vanhemman iässä, tapaamisten tiheydessä ja yhteydenpidossa tai omassa suhtautumisessa valvottuihin tapaamisiin.

Haastatteluista kävi ilmi, että vanhempien näkemykset siitä, millaisia vanhemman rooleja tai tehtäviä voi toteuttaa valvotuissa tapaamisissa, vaihtelivat paljon toisistaan. Erään vanhemman mielestä vanhemmuuden rooleja ei pysty toteuttamaan lainkaan valvotuissa tapaamisissa kun taas toisen mielestä valvotuissa tapaamisissa voi toteuttaa samoja vanhemmuuteen kuuluvia tehtäviä kuin kotonakin. Hankalaa on esimerkiksi läheisyyden osoittaminen lapselle.

Ei minun mielestä ainakaan mitenkään, koska siinä on koko ajan vaan se niinku nämä just nämä valvojat niin aina on niinku silmän alla, niin tuntuu, että ei niinku pysty oman lapsen kanssa olemaan niinku mitenkä haluais olla. – – täällä valvotuissa ajoissa se ei pysty niinku, sille ei niinku pysty antamaan sitä halia ja sitä rakkautta, mitä pitäis antaa. (H2)

Opettaa just sitä, että mitä saa tehdä ja mitä ei, ja pukemista. – – kaikkee periaatteessa ku kotonaki, mutta onhan tämä vähän erilainen paikka sinänsä, et lapsikin on tavallaan niinku leikkimään tulee tänne, että ei se niinku koti oo. (H1)

Kaksi vanhempaa kuvasi, että valvotuissa tapaamisissa voi opettaa, opastaa ja neuvoa lastaan erilaisissa asioissa esimerkiksi läksyissä ja pukemisessa. Esiin nousivat myös pelaaminen, leikkiminen ja vanhemman ja lapsen välisen suhteen kehittäminen. Kaksi vanhempaa koki, että vanhemmuuden rooleja on haastava toteuttaa, koska heitä valvotaan tapaamisissa. He pohtivat sitä, mitä saa ja mitä ei saa tehdä valvotuissa tapaamisissa. Tapaamistilanne saattoi jopa pelottaa vanhempaa, sillä hän jännitti sitä, että tekee jotain väärin, jonka johdosta tapaamiset vähenevät tai päättyvät ja vanhempi ei näe enää lastaan. Kolme neljästä vanhemmasta olikin sitä mieltä, että valvotut tapaamiset luovat haasteita vanhemman rooleille ja tehtäville.

Kun ei pysty niinku osallistumaan siihen joka päiväseen, niin totta kai sillee rassaa ja mietityttää sit himassa kotona, et miten sillä menee ja kaikkee muuta. (H3)

Ei pysty niinku halimaan tai ei pysty niinku olemaan oman lapsen kanssa sillai niinku pitäis olla. Että koko ajan niinku pelkää, että mitä tekee väärin, että loppuu ne valvotut ajat sitten siihen. (H2)

Vain yhden mielestä vanhemmuuden erilaisia rooleja pystyy toteuttamaan normaalisti valvotuissa tapaamisissa.

Kun kysyin vanhemmilta, miten he uskovat heidän lapsensa näkevän heidät vanhempina, oli se muutamalle vanhemmalle haastava kysymys. Kolmen vanhemman

vastauksissa kävi ilmi, että vanhempi uskoo tai toivoo lapsensa näkevän hänet isänä tai äitinä. Kahden vanhemman mielestä lapsi näkee vanhemman myös leikkikaverina.

No, isänä ja mukavana leikkikaverina ainakin. (H1)

Toivottavasti ainakin niinku rakastavana äitinä, ainakin sitten vanhempana. – – Se ei niinku ymmärrä sitä, että niinku sillä on oikee äiti eikä niinku äitipuoli kotona. (H2)

Yksi vanhempi epäili, että lapsi ei ymmärrä, että hän on lapsen äiti, sillä kotona isällä on uusi puoliso ja lapsella äitipuoli. Isä- ja äitipuolien roolit sekoittuvat biologisen vanhemman rooliin. Vanhempien pohdinnat lapsen ajatuksista pohjautuivat lapsen käytökseen ja siitä tekemiin päätelmiin. Vanhemmat kuvasivat, että lapsi esimerkiksi haluaa vanhempaa, ottaa mukaan leikkeihin, ikävöi ja odottaa vanhemman tapaamista, josta he päättelivät lapsen välittävän heistä ja viihtyvän heidän kanssaan. Kaikkien vanhempien puheista kävikin ilmi, että heidän mielestään lapsi haluaa tavata vanhempaa ja viettää aikaa tämän kanssa.

Lapsi varmasti odottaa aikaa, jolloin me tavataan ja on oikein ikävä. – – Varmasti lapsi tietää, että minä olen äiti. (H4)

5 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN SUHDE

Lapsen ja vanhemman välinen suhde on vuorovaikutus- ja ihmissuhde, jossa vanhempi ja lapsi kasvavat, kehittyvät ja muuttuvat yhdessä. Vanhemman ja lapsen suhde on vastavuoroinen. Vanhempi kasvattaa ja opettaa lastaan ja lapsi mahdollistaa vanhemman sisäisen kasvun ihmisenä ja vanhempana. Vanhempi voi käydä läpi omaa lapsuuttaan oman lapsensa kautta ja oppia ymmärtämään itseään syvemmin. Lapsi vaikuttaa myös itse saamaansa vanhemmuuteen, sillä hänellä on kyky vaikuttaa vanhempiinsa. Lapsi kehittyy omaan tahtiinsa, joten vanhemmuudessa kypsyminen on lapsesta riippuvaista. (Tamminen 2004, 69-70; Saksa 1993, 56) Vanhemman ja lapsen välinen suhde on antamista, saamista, luopumista ja hyväksymistä. Suhde on kuin tanssi, jossa molemmat etsivät sopivia askeleita ja välillä ne sopivat hyvin yhteen ja välillä astutaan toisen varpaille.

Lapsen ja vanhemman välinen suhde on valvottujen tapaamisten ytimessä. Valvotuilla tapaamisilla pyritään ylläpitämään ja tukemaan tapaajavanhemman ja lapsen välisen suhteen syntymistä ja säilymistä. Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta turvaa lapsen oikeutta tavata ja pitää yhteyttä etävanhempaansa (LHL 2§ 1.mom.). Tapaamisoikeus on lapsen oikeus ja sen tarkoituksena on lapsen edun mukainen toiminta (Aaltonen 2004, 58). Forsbergin ja Pösön (2009, 160) mukaan ”Valvottujen tapaamisten instituutio korostaa lapsen ja vanhemman suhdetta, ja pitää sen vaalimista tärkeänä ja kiistattomana, melkein pyhänä.” Suomalaisessa kulttuurissa vanhemman ja lapsen suhde nähdään pyhänä ja suhteen ylläpitämistä pyritään edistämään monin keinoin (esim. valvotut tapaamiset) (Forsberg & Pösö 2009, 160). Vaikka valvotuilla tapaamisilla on tarkoitus pyrkiä vanhemman ja lapsen välisen suhteen säilymiseen, tuovat valvotut tapaamiset särön vanhemman ja lapsen väliseen luonnolliseen ja itsestään selvänä pidettyyn yhteyteen (Forsberg & Pösö 2009, 148).

Tässä luvussa käsittelen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen näkökulmasta sekä suhteen toteutumista suhteessa valvottuihin tapaamisiin. Lopuksi esittelen omat tutkimustulokseni liittyen haastattelun toiseen teemaan eli vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen.

5.1 Varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde

Varhainen vuorovaikutus on lapsen ja häntä hoivaavien aikuisten välistä toistuvaa ja kestoaltaan riittävän pitkää vuorovaikutusta. Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan erityisesti vanhemman ja alle 3-vuotiaan lapsen välistä vuorovaikutusta. Pieni lapsi on riippuvainen vanhemmistaan ja heidän hoidostaan ja huolenpidostaan. Varhainen vuorovaikutus koostuu arkisista toiminnoista, kuten syöttämisestä, leikkimisestä ja lohduttamisesta sekä yhdessäolosta, joista vähitellen syntyy vanhempi-lapsisuhde. Vanhempi aktivoi, rauhoittaa ja suojelee lasta sekä vastaa lapsen tarpeisiin ja antaa kiintymyssuojan. Varhainen kiintymyssuoja turvaa vauvan eloonjäämisen ja mahdollistaa kehityksen yksilölliseksi persoonallisuudeksi. Kiintymyssuoja antaa vauvalle mahdollisuuden luoda kiintymyssuhde eli ensimmäinen emotionaalinen ihmissuhde. Kiintymyssuhde muodostuu vähitellen toistuvan ja jatkuvan vuorovaikutuksen kautta ensimmäiseen ikävuoteen mennessä. (Salo 2003, 44-45; Tamminen 2004, 46; Vilén ym. 2006, 86)

Kiintymyssuhde ei synny automaattisesti lapsen ja vanhemman välille, vaan kyse on kahden erillisen ja vastavuoroisen prosessin liittymisestä toisiinsa. Vauva kiinnittyy vaistomaisesti vanhempaansa ja ylläpitää läheisyyttä aktiivisesti omalla toiminnallaan, jonka tarkoituksena on turvata vauvan elossa säilymisen kannalta oleelliset asiat eli ravinto ja turva. Vähitellen vauva myös kiintyy vanhempaansa, kun vauvan psyykkisiin ja fyysisiin tarpeisiin vastataan. Vanhemman kiintymys muodostuu halusta suojella, hoivata ja rakastaa lasta. Vanhemman riittävä läsnäolo, saatavuus ja varhainen vuorovaikutus ovat olennaisia asioita kiintymyssuhteen muodostumisessa. Erityisen tärkeää varhaisessa kiintymyksessä on vanhemman kyky asettaa lapsen tarpeet omien tarpeidensa edelle. Vanhemman kyvyttömyys asettaa lapsen tarpeet ensisijaisiksi on huomattu selkeäksi piirteeksi lastensuojelua tarvitsevilla perheillä. (Kalland 2001, 199; Salo 2003, 45)

5.1.1 John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria

Kiintymyssuhdeteoria on John Bowlbyn (1907-1990) luoma tunnettu teoria varhaisesta vuorovaikutuksesta ja sen vaikutuksesta lapsen myöhempään elämään.

Englanninkieliseltä nimeltään teoria on 'attachment theory', jota on pyritty suomentamaan sanoilla kiinnittyminen ja kiintymyssuhde. Kiintymyssuhdeteoriassa kiintymyssuhteen muodostaminen nähdään lapsen biologisena tarpeena. Teoriassa korostetaan lapsen ja hoivaajan välistä vuorovaikutusta, jossa hoitajan kyky ja herkkyys vastata lapsen tunteisiin ja viesteihin toimivat turvallisen kiintymyssuhteen perustana. (Punamäki 2001, 181; Sinkkonen 2001a, 29; Vilén ym. 2006, 87-77)

Vilénin ym. (2006, 88) mukaan kiintymyssuhdeteoriaa voidaan kuvata teoriaksi turvallisuudesta tai uhasta. Sinkkonen (2001a, 37) kuvaa kiintymyssuhdeteoriaa tunteiden säätelyn teoriaksi. Vanhempien tehtävä on tarjota lapselle turvallinen ja luotettava kokemusmaailma, jonka kautta lapsi oppii hahmottamaan itseään ja ympäröivää maailmaa. Bowlby kehitti käsitteen sisäinen työskentelymalli (internal working model), jolla hän tarkoittaa yksilön edustusta itsestään suhteessa kiintymyssuhteeseen, kiintymyksen kohteena olevaa henkilöä suhteessa itseensä ja tähän suhteeseen liittyvää tunnetta ja sen vahvuutta ja syvyyttä. (Hautamäki 2001, 25-27; Sinkkonen 2001a, 32; Salo 2003, 61-62; Vilén ym. 2006, 87-88) ”Bowlbyn ajatuksena on, että kun lapsi saa toistuvia kokemuksia vanhemmistaan ja itsestään suhteessa heihin, hän alkaa muodostaa syy-seuraus-oletuksia siitä, miten hänen pitäisi tuntea ja toimia eri tilanteissa vanhempien kanssa.” (Vilén ym. 2006, 88) Kiintymyssuhdeteoriassa käsitellään sitä, miten ihminen oppii säätelemään sisäisesti (omat tunteet, pelot, tarpeet) ja ulkoisesti (toiset ihmiset, vaaratilanteet) uhkaavia tekijöitä toisen ihmisen avulla. Lapsen suhde vanhempaan muodostuu tietyksi rakenteeksi eli sisäiseksi työskentelymalliksi, joka aktivoituu, kun joku uhkaa turvallisuudentunnetta. Lapsen sisäiset työskentelymallit kehittyvät erilaisiksi riippuen siitä, miten lapsi kokee turvallisuutensa ja sen saamisen. (Sinkkonen 2001a, 32; Salo 2003, 61-62; Vilén ym. 2006, 88) ”Kun lapsi kokee olevansa uhattuna, turvallisuuden tunne kumpuaa hoitajan kyvystä tulkita oikein lapsen kokemuksia sekä vastata asianmukaisesti hänen tarpeisiinsa.” (Punamäki 2001, 181)

5.1.2 Turvallinen, välttelevä, ristiriitainen ja jäsentymätön kiintymyssuhde

Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi luottaa siihen, että hänestä ja hänen psyykkisistä, sosiaalisista ja fyysisistä tarpeistaan pidetään huolta tilanteeseen sopivalla tavalla. Vanhempi reagoi lapsen lähettämiin viesteihin nopeasti, johdonmukaisesti ja sensitiivisesti. Arjessa loogisesti toistuvien rutiinien kautta lapselle muodostuu käsitys siitä, että hänen pyyntöihinsä vastataan ja jatkossa lapsi uskaltaa ilmaista todellisia tunteitaan. Saamansa hoidon ansiosta lapsi pitää itseänsä rakastettavana ja kokee, että hänen tunteillaan on merkitystä. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi kykenee antamaan ja vastaanottamaan rakkautta ja osaa ilmaista tunteitaan avoimesti ja suorasti myös aikuisena. Hänellä on rohkeutta kohdata oman lapsensa tarpeet. (Hautamäki 2001, 36; Salo 2003, 62; Vilén ym. 2006, 88-89) Lapsena turvallisesti kiinnittynyttä henkilöä voidaan sanoa aikuisena autonomiseksi, sillä hän osaa ilmaista omia tunteitaan ja kykenee tulkitsemaan muiden tunteita. Henkilö osaa toimia jäsentyneesti ihmissuhteissa. (Salo 2003, 72-74)

Välttelevä kiintymyssuhde on turvaton suhde, jossa lapsi pyrkii välttämään osoittamasta omaa tarvitsevuuttaan vanhemmalle. Lapsi välttää erityisesti negatiivisten tunteidensa ilmaisua, sillä lapsi kokee, että vanhempi ei ole läsnä tai ei reagoi lapsen ilmaisemaan hätään. Vanhempi saattaa oman elämän tilanteensa takia vaatia lapselta nopeaa itsenäistymistä, johon lapsi ei ole vielä pysty. Lapsi hakee vanhemmalta hyväksyntää pyrkimällä pärjäämään yksin ilman vanhemman tukea ja turvaa, ja osoittamalla positiivisia tunteita vanhemmalle. Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi joutuu keksimään omia keinoja säädellä tunteitaan, mikä voi johtaa siihen, että lapsi kieltää ja välttää tunteitaan. Tunteet voivat kasautua lapsen sisälle ja purkautua vahvana oireiluna esimerkiksi huutona, itkuna ja uhmana. Myös aikuisena välttyneessä kiintymyssuhteessa kasvanut lapsi välttää omia negatiivisia tunteitaan ja pyrkii miellyttämään ja hakemaan arvostusta muilta pärjäämällä ja menestymällä. Hänen on vaikea luottaa saamaansa apuun ja ymmärrykseen, mikä voi johtaa siihen, että rakkauden saaminen ja antaminen on haastavaa. Vanhempi tuntee pettymystä, sillä hänen oma tarvitsevuutensa estää toimimisen ideaalivanhempnana, jollainen hän haluaisi olla. (Hautamäki 2001, 36-37; Salo 2003, 62; Vilén ym. 2006, 89-91) Välttelevän kiintymyssuhteen omaava lapsi voidaan aikuisena nähdä etäännyttävästi kiintyneenä

henkilönä. Hän pyrkii välttämään tunteita ja erityisesti negatiivisten tunteiden käsittely on vaikeaa. Ihmissuhteissa etäännyttävästi kiintynyt aikuinen pyrkii korostamaan positiivisia puolia ja vähättelemään negatiivia asioista. Hän saattaa vähätellä koko ihmissuhteiden merkitystä. (Salo 2003, 74)

Ristiriitainen kiintymyssuhde on turvaton suhde, jossa lapsi ei voi luottaa saamaansa hoidon yhdenmukaisuuteen, sillä vanhempi reagoi epä johdonmukaisesti lapsen tarpeisiin ja viesteihin. Välillä lapsi saa hoitoa ja välillä hän jää ilman huomiota ja huolenpitoa. Vanhempi ei tiedä, miten toimia lapsen kanssa ja hän voi kokeilla erilaisia menetelmiä ja vuorovaikutustapoja sekä muuttaa käyttäytymistään. Lapsi ei pysty ennakoimaan vanhemman reaktioita ja toimintaa, joten hän ei tiedä, millä tavalla toimia suhteessa vanhempaan. Varmistaakseen vanhemman reagoimisen häneen, lapsi turvautuu voimakkaaseen tunneilmaisuuksiin. Ristiriitaisessa kiintymyssuhteessa lapsen kyky säädellä tunteitaan on heikko ja tunteet ailahtelevat. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi hakee aikuisena muiden hyväksyntää ja käyttää vahvoja tunteita vuorovaikutuksessaan. Tunteet ohjaavat toimintaa ja jättävät järjen sivuun. Ristiriitaisesti kiinnittynyt vanhempi voi toistaa saamaansa käyttäytymistä oman lapsensa kohdalla. (Hautamäki 2001, 37; Salo 2003, 62–63; Vilén ym. 2006, 91–92) Ristiriitaisesti kiinnittynyttä lasta voidaan aikuisena kutsua ristiriitaisesti ja jumiutuneesti kiintyneeksi henkilöksi. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi käyttää vuorovaikutuksessaan vahvaa tunneilmaisua saadakseen tarvitsemaansa huomiota. Myös aikuisena henkilön on haastavaa hillitä omia herkästi nousevia negatiivia tunteitaan. Ihmissuhteissa henkilö voi olla takertuva ja vaatia jatkuvaa huomiota. (Salo 2003, 74)

Jäsentymätöntä kiintymyssuhdetta voidaan kutsua myös integroitumattomaksi tai organisoitumattomaksi kiintymyssuhteeksi. Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa kiintymyssuhde ei pääse kunnolla syntymään, sillä turvan lähteenä toimiva vanhempi on välillä vaarallinen suhteessa lapseen. Toisaalta lapsi tarvitsee vanhempansa, mutta samalla hän pelkää lähestyä tätä. Lapsen perushoiva voi olla puutteellista ja lapsi voi jäädä heitteille. Jäsentymättömästi kiinnittynyt lapsi kärsii niin psyykkisestä kuin fyysisestäkin kivusta jäädessä ilman hoitoa ja huolenpitoa. Lapsi ei voi luottaa saamaansa hoitoon, sillä hänen viestit eivät välity vanhemmalle eikä tämä reagoi niihin. Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa lapsen tunnemaailma on hajanainen ja hänen on vaikea luoda kuvaa ja mallia itsestään tai siitä, kuinka kommunikoida toisten ihmisten

kanssa. Saadakseen lohtua lapsi voi turvautua ventovieraaseen ihmiseen tai käpertyä itseensä ja olla pyytämättä apua keneltäkään. (Sinkkonen 2001a, 59; Vilén ym. 2006, 92) ”Jäsentymätön kiintymyssuhdemalli on lapsen näkökulmasta aina vaarallinen.” (Vilén ym. 2006, 92) Jäsentymättömässä kiintymyssuhteessa kasvaneen lapsen kehittyminen aikuiseksi on haastavaa ja hän tarvitsee apua ja tukea (Vilén ym. 2006, 92).

Tamminen (2004, 64) toteaa, että lapsen ja vanhemman välisen suhteen turvallisuus määrää sen, millaiseksi varhainen kiintymyssuhde muodostuu. ”Turvallinen kiintymyssuhde tukee parhaiten lapsen kasvua, mutta turvattomissakin suhteissa lapsi selviää kehittämällä erilaisia keinoja, joiden avulla hän pärjää.” (Tamminen 2004, 64) Salo (2003, 76) korostaa, että ihminen on joustava yksilö, jolla on kyky selvitä erilaisista kasvuolosuhteista muokkaamalla kiintymyssuhdemalliaan. ”Erilaiset kiintymyssuhdemallit edustavat yksilön parasta mahdollista sopeutumista senhetkiseen elämäntilanteeseen.” (Salo 2003, 76)

5.2 Varhaisen kiintymyssuhteen vaikutus myöhempään elämään

Edellisessä kappaleessa tuli esiin, kuinka lapsuuden erilaiset kiintymyssuhteet vaikuttavat myös henkilön aikuisuuteen ja myöhempään elämään. Lapsuudessa muodostetun kiintymyssuhdemallin pysyvyyttä on tutkittu paljon. Punamäki (2001) toteaa, että kiintymyssuhdemallien pysyvyydestä tehdyt tutkimukset ja niistä saadut tulokset vaihtelevat paljon. Eri tutkimustuloksissa kiintymyssuhdemallin pysyvyys vaihtelee 46-96% välillä, kun pysyvyyttä on tutkittu lasten ollessa 2-5-vuotiaita. (Punamäki 2001, 175) Osassa tutkimuksissa kiintymyssuhdemalli nähdään siis lähes muuttumattomana ja toisissa muutokset kiintymyssuhteessa ovat enemmän sääntö kuin poikkeus. Sinkkosen (2001b, 152) mukaan valtaosa kiintymyssuhdetutkijoista on kuitenkin sitä mieltä, että lapsuuden kiintymyssuhteella on vaikutusta lapsen myöhemmälle kehitykselle. Salon (2003) mukaan lapsuuden ja aikuisuuden kiintymyssuhdemallien välinen jatkuvuus on melko vahva. Noin 60-80 prosentilla tutkituista kiintymyssuhdemallin arvioidaan olevan sama lapsena ja aikuisena. (Salo 2003, 72) Kiintymyssuhdemalleilla on tapana siirtyä seuraavalle sukupolvelle eli

vanhemman oma kiintymyssuhdemalli siirtyy lapselle (Sinkkonen 2001a, 51; Salo 2003, 75). Tämä ei kuitenkaan ole sääntö, vaan kiintymyssuhdemalli voi muuttua ja vaihtua. Vanhempi voi vaikuttaa siihen, millä tavalla hän on vuorovaikutuksessa oman lapsensa kanssa ja täten estää oman turvattoman kiintymyssuhdemallinsa siirtymisen lapselleen (Salo 2003, 76).

Bowlbyn ajatuksena oli, lapsuudessa muodostunut kiintymyssuhde on melko pysyvä, sillä se perustuu sisäisiin työskentelymalleihin (Sinkkonen 2001b, 152). Lapsi omaksuu varhaisen kotona opitun kiintymisen mallin osaksi omaa persoonallisuuttaan, joka vaikuttaa henkilön myöhempiin ihmissuhteisiin ja niiden muodostumiseen (Sinkkonen 2001a, 52; Tamminen 2004, 64; Salo 2003, 72). Se, millä tavalla lapsi oppii olemaan vuorovaikutuksessa lapsena, vaikuttaa myös siihen, kuinka hän toimii aikuisena esimerkiksi parisuhteissa tai suhteessa omaan lapseen. Salo (2003, 44) mukaan vanhemman tarjoama varhainen kiintymyssuoja vaikuttaa varhaisen hoivan lisäksi opettavaan ja kasvattavaan vuorovaikutukseen, nuoruuden itsenäistymiseen sekä lapsen omaan vanhemmuuteen. ”Hyvä varhainen kiintymyssuoja auttaa lasta säilyttämään kyvyn läheiseen inhimilliseen vuorovaikutukseen ja toisaalta riittävään itsenäisyyteen” (Salo 2003, 72).

Kiintymyssuhde ei ole ihmisen pysyvä ominaisuus, vaan se voi muuttua elämän aikana. Salo (2003, 75) mukaan monet seikat ihmisen elämässä vaikuttavat kiintymyssuhdemalleihin ja voivat muokata niitä. Turvaton kiintymyssuhdemalli voi muuttua turvallisempaan suuntaan, jos henkilö on saanut myönteisiä kokemuksia myöhemmissä ihmissuhteissaan. Toisaalta traumaattiset kokemukset voivat rikkoa turvallista kiintymyssuhdemallia. Punamäen (2001, 175) mukaan kiintymyssuhteen pysyvyyteen ja jatkuvuuteen vaikuttavat tekijät ovat kokemusten kohtuullisuus ja ympäristön muuttumattomuus, vanhemman ja lapsen välisen suhteen vastavuoroisuus, lapsen oma aktiivisuus sekä yksilölliset kehitysmekanismit.

Tutkimustulosten mukaan turvallinen kiintymyssuhde säilyy turvallisena suotuisissa oloissa, joissa perheet säästävät taloudelliselta, sosiaaliselta ja poliittiselta epävarmuudelta. Stressaavat ja traumaattiset kokemukset, kuten vanhempien avioero, läheisen kuolema tai hylkäämiset, voivat vaikuttaa siihen, että turvallisesti kiinnittyneestä lapsesta tulee turvaton. Trauma ja stressi siis altistavat lapsen turvattomalle kiintymyssuhdekehitykselle. (Punamäki 2001, 175-176)

Watersin ryhmän (2000) mukaan lapsena turvallisen kiintymyssuhteen omaavista henkilöistä oli riski tulla turvattomasta kiintyneitä nuorina aikuisina, jos perhe oli kohdannut jonkin merkittävän negatiivisen muutoksen, esimerkiksi avioeron, perheväkivaltaa, seksuaalisen hyväksikäytön, vakavan fyysisen tai psyykkisen sairauden tai vanhemman kuoleman (Sinkkonen 2001b, 153). Samansuuntaisia tuloksia sai myös Lewisin tutkimusryhmä (2000), jolle kävi ilmi, että 18-vuotiaan nuoren turvattomaan kiintymyssuhteeseen vaikutti vanhempien avioero (Sinkkonen 2001b, 153).

Sinkkonen (2001) toteaa, että kiintymyssuhteen muutokset ovat yhteydessä henkilön kokemuksiin vastoinkäymisiin, vaikka yhteys ei olekaan yksiselitteinen. Kun lapsi kokee menetyksiä ja vastoinkäymisiä, joutuu hän samalla muokkaamaan omaa turvallisuusstrategiaansa ja kiintymyssuhdemalliaan. Kaikki negatiiviset kokemukset eivät kuitenkaan johda kaikissa tilanteissa pysyviin kielteisiin muutoksiin. (Sinkkonen 2001b, 156-157) Ihmisillä on erilaisia kykyjä selvittää haastavista tilanteista ja siihen vaikuttavat ympäristön ja läheisten tuki.

5.4 Lapsen ja vanhemman välinen suhde ennen valvottuja tapaamisia

Lapsen ja vanhemman tavatessa toisiaan valvotuissa tapaamisissa, on perheessä yleensä tapahtunut jokin negatiivinen, perhettä mullistava muutos, joka on johtanut siihen, että lapsi tapaa toista tai molempia vanhempiaan valvotusti. Yleisimpiä syitä valvotuille tapaamisille ovat vanhempien mielenterveys- ja päihdeongelmat, perheväkivalta sekä vanhempien erotilanteessa ilmenevät vaikeat ristiriitatilanteet (Kalavainen 2004, 17; Aaltonen 2004, 69-70). Samat traumaattiset ja stressaavat kokemukset nousivat esiin edellisessä luvussa, kun käsittelin niitä syitä, jotka johtavat kiintymyssuhteessa tapahtuviin negatiivisiin muutoksiin. Voidaan siis olettaa, että valvotut tapaamiset ovat lähtökohtaisesti seuranneet siitä, että lapsi on joutunut kokemaan jotain stressaavaa tai traumaattista kiintymyssuhteessaan, joka ei ole ollut lapsen edun mukaista. Nämä tilanteet vaikuttavat lapsen kiintymyssuhteeseen ja siinä tapahtuviin muutoksiin. Valvotuilla tapaamisilla voidaan mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisen

kiintymyssuhteen muuttumista turvallisempaan suuntaan tai sen säilymistä turvallisena suhteessa molempiin vanhempiin.

”Trauma syntyy, kun ihminen tai joku hänen läheisistään on vaarassa kuolla tai vahingoittua vakavasti ilman, että tilanteesta voi paeta tai tapahtumien kulkuun mitenkään vaikuttaa.” (Sinkkonen 2001b, 157) Kohdatessaan trauman ihminen joutuu yleensä vaaraan ja avuttomuuden ja pelon tunteet nousevat pintaan. Lapsen kohdalla kokemukset muuttuvat stressaaviksi tai traumaattisiksi, kun ne ylittävät lapsen kyvyn selvitä tilanteesta. Ympäristön vaatimukset ovat ristiriidassa lapsen omiin voimavaroihin nähden. Traumakokemukset vaativat lapselta itseltään ja hänen ympäristöltään paljon, jotta lapsen mieli saadaan uudelleen tasapainoon. Lapsi joutuu turvautumaan äärimmäisiin psyykkisiin puolustusmekanismeihin. Stressitilanteet ovat myös haitallisia lapselle, mutta niissä lapsella on paremmat selviytymismahdollisuudet verrattuna traumakokemukseen. (Punamäki 2001, 184-185) Lenore Terrin (1991) mukaan traumoja voi olla kahdenlaisia. 1-tyypin trauma muodostuu yhdestä erillisestä traumaattisesta kokemuksesta, josta henkilölle jää voimakas muisto. Lapsen kohdalla tällaisesta traumasta ei välttämättä jää pysyvää seurausta, jos lapsen muu kehitys on hyvää ja lapsi saa tukea ympäristöltään. (Sinkkonen 2001a, 61) Tällainen trauma voi olla esimerkiksi vanhempien avioero, johon ei liity varsinaisesti lapsen hyvinvointia uhkaavia tekijöitä. Lapsi selviää siitä vanhempien ja läheisten tuella, vaikka tapahtuneesta jääkin vahva muisto lapsen mieleen. Terrin (1991) mukaan 2-tyypin trauma syntyy, kun traumaattiset tapahtumat toistuvat jopa viikkojen tai kuukausien ajan. Tapahtumat sulautuvat yhteen ja niistä syntyvät muistikuvat ovat epämääräisiä ja hataria, tai niitä ei ole lainkaan. (Sinkkonen 2001a, 61; Sinkkonen 2001b, 157)

Ennen valvottuja tapaamisia moni lapsi on joutunut kokemaan traumaattisia tai vähintään stressaavia tilanteita kotonaan. Vanhempien avioero voidaan nähdä 1-tyypin traumana tai hyvin stressaavana kokemuksena lapselle. Avioeron johtaessa vanhempien välisiin vaikeisiin ristiriitoihin ja valvottuihin tapaamisiin, ovat vaikutukset myös lapseen väistämättömiä. Toinen vanhempi saattaa yhtäkkiä kadota lapsen elämästä lähes täysin. Lapsen iästä, persoonallisuudesta ja kasvuhistoriasta riippuu se, kuinka lapsi ymmärtää ja kykenee käsittelemään tilannetta (Taskinen 2001, 12-13). 2-tyypin traumoihin voidaan laskea vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmista sekä perheväkivallasta johtuvat vaikutukset lapseen. Lapsi saattaa joutua kokemaan

laiminlyöntejä ja uhkaavia tilanteita toistuvasti pitkän ajan kuluessa. Tällaisten kokemusten seurauksena lapsi saattaa joutua luopumaan toisesta tai jopa molemmista vanhemmistaan päätyen sijaishuoltoon. Myös vanhempi kokee stressaavia ja traumaattisia asioita erotessaan puolisoistaan tai kärsiessään mielenterveysongelmista. Vanhemman omat kokemukset ja niistä selviäminen vaikuttavat hänen ja lapsen väliseen suhteeseen. Kun vanhemman ja lapsen yhdessäoloa rajoitetaan ja valvotaan, on se stressaavaa molemmille.

5.5 Lapsen ja vanhemman välinen suhde valvotuissa tapaamisissa

Kun valvotut tapaamiset alkavat, on vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa voinut tapahtua jo paljon. Lapsi sekä vanhempi ovat joutuneet käymään läpi rankkoja kokemuksia, jotka säilyvät molempien muistoissa. Lapsen ja vanhemman välinen kiintymyssuhde on voinut olla turvaton tai muuttunut turvattomaksi stressaavien ja traumaattisten kokemusten myötä. Valvotuilla tapaamisissa pyritään huomioimaan lapsen etu ja luomaan turvallinen ympäristö, missä vanhempi ja lapsi voivat ylläpitää suhdettaan.

Valvottujen tapaamisten taustalla on idea siitä, että ne voivat vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta ja mahdollistaa merkityksellisen suhteen luomista myös valvottujen tapaamisten ulkopuolella. Vaikka valvottuja tapaamisia tulee toteuttaa lapsen edun näkökulmasta, on lapsen etu yleensä aikuisen määrittelemää. Valvotuissa tapaamisissa lapsen ja aikuisen välinen suhde on asymmetrinen eli aikuisella on enemmän valtaa ja oikeutta määritellä tilannetta suhteessa lapseen. Valvottuja tapaamisia pohdittaessa käsitellään myös ajan käsitettä. Valvotuilla tapaamisilla pyritään turvaamaan myös myöhempi yhteys lapsen ja vanhemman välillä eikä keskityä vain tähän hetkeen. Taustalla on ajatus, että vanhemmuussuhde on tärkeä lapsi-ikäiselle ja lapsen ero vanhemmastaan haitallista kehitykselle. (Forsberg & Pösö 2004, 50-51)

Forsberg ja Pösö (2004, 51) nostavat esiin myös toisenlaisen aikakäsityksen vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa. Heidän mukaan vanhemmuussuhde on

vanhemman ja lapsen välinen suhde, joka muuttuu ja kehittyy läpi elämän. Vanhemmuussuhde nähdään jatkuvana, vaikka suhde välillä katkeaisi. Esimerkiksi avioero tai huostaanotto voi etäännyttää vanhemman ja lapsen välistä suhdetta, mutta tilanne ei välttämättä määrittele suhdetta lopullisesti etäiseksi. Lapsi voi kokea eron vanhemmastaan monella tavalla ja joskus ero voi olla jopa lapsen elämän tilanteen kannalta hänen etunsa mukaista. ”Oleellinen arvioinnin kriteeri ei ole vanhemman ja lapsen suhde itseisarvona vaan suhteen laatu ja suhteen kontekstina toimiva sosiaalisen/-sten vanhempien ja biologisen vanhemman/-pien keskinäisen suhteen toimivuus.” (Forsberg & Pösö 2004, 51-52)

Valvotuissa tapaamisissa keskeisenä vanhemman ja lapsen välistä suhdetta pohdittaessa on etäisyyden ja läheisyyden käsite. Hokkanen (2002) pohtii omaan väitöskirjaan pohjaavassa artikkelissaan vanhempien eron jälkeistä läheisyyttä ja etäisyyttä lapseensa. Hänen mukaan vanhempi joutuu eron jälkeen tasapainottelemaan aiempaa enemmän läheisyyden ja etäisyyden välillä suhteessa lapseen. Aika, joka on kulunut erosta sekä lapsen kanssa vietetty aika ja hänestä erossa oltu aika vaikuttavat läheisyyden ja etäisyyden käsitteisiin. Ajan kautta myös paikka vaikuttaa läheisyyteen ja etäisyyteen. (Hokkanen 2002, 127) Hokkanen (2002, 129) huomasi omassa tutkimuksessaan, että aika ja sen vähyys määrittelee pitkälti vanhemmuuden kokemusta ja lapsen ja isän välistä suhdetta.

”Sekä läheisyys että etäisyys on mielekästä jakaa henkiseen ja ruumiilliseen.” (Hokkanen 2002, 127) Vaikka fyysistä läsnäoloa ei olisi, voi suhde vanhemman ja lapsen välillä olla läheinen. Toisaalta yhdessä asuva vanhempi ja lapsi voivat olla etäisiä toisilleen henkisellä tasolla, vaikka he ovat fyysisesti läsnä. Hokkanen (2002) toteaa, että kauan kestävä fyysinen etäisyys ei välttämättä tee vanhemman ja lapsen välistä suhdetta etäisemmäksi vaan saattaa jopa lähentää sitä. Läheisyys ja etäisyys voivat molemmat vaikuttaa ja määritellä vanhemman kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta. (Hokkanen 2002, 127-128) Giddensin (1991) mukaan myös lähtötilanne vaikuttaa siihen, millaiseksi eron jälkeinen vanhemmuus muotoutuu. Vanhemmuus voi pysyä samanlaisena tai siinä voi tapahtua positiivisia tai negatiivisia muutoksia. Vanhemman omiin arvoihin pohjaavat elämänvalinnat vaikuttavat siihen, miten vanhemmuudessa tapahtuneet mahdolliset muutokset vaikuttavat lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. (Hokkanen 2002, 137)

Hokkanen (2002) käsittelee artikkelissaan myös laatuajan käsitettä. Laatuajassa ratkaisevaa ei ole lapsen kanssa vietetyn ajan pituus vaan se, miten yhdessä vietetty aika käytetään. Vaikka aikaa vanhemman ja lapsen yhdessäololle olisi vähän, on vanhempi silloin täysin hetkessä kiinni ja keskittyy lapseen ja yhteiseen toimintaan. ”Äärimmilleen vietynä laatu aika saattaa merkitä lyhyttä, mutta intensiivistä yhdessäoloa elämyksellisessä paikassa tai toiminnassa, jonka jälkeen vanhempi voi hyvällä omallatunnolla palata omien kiireidensä pariin.” (Hokkanen 2002, 129) Laatuajan käsite koskettaa läheisesti myös valvottuja tapaamisia, joissa vanhemman ja lapsen yhdessäoloa rajataan. Lapsen kanssa vietetyn ajan pituus on lyhyt ja on vanhemmasta kiinni, kuinka hän käyttää sen ajan lapsensa kanssa. Valvotut tapaamiset voivat olla laatu aikaa, josta molemmat osapuolet saavat paljon. Hokkanen (2002) tuo esiin myös laatuajan negatiivisen merkityksen. Emeryn (1994) mukaan laatu aika vanhemman ja lapsen välisessä suhteessa voidaan liittää ”puuhamaa-isiin” tai ”karuselli-äiteihin”, jotka tekevät tapaamisista aina hauskoja matkoja fantasiamaailmaan eikä ikäviä asioita ole (Hokkanen 2002, 129). Valvotuissa tapaamisissa tapaajavanhempi voi ajautua myös samanlaiseen tilanteeseen laatuajan suhteen, sillä aikaa lapsen kanssa on vähän.

Forsberg ja Pösö (2004, 38) ovat tutkineet valvottuja tapaamisia lapsen näkökulmasta käyttäen aineistona tapaamispaikkojen työntekijöiden ryhmähaastatteluja. Forsberg ja Pösö (2009) ovat havainneet oman tutkimusaineistonsa pohjalta neljä erilaista perheyhteyden eli lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpidon normia. Ensimmäinen ja toinen normi, side lapseen on etävanhemman ”oikeus” ja lapsen on tavattava etävanhempaa, tuovat esiin tapaamisten ristiriitaisuuden suhteessa lapsen edun näkökulmaan. Valvottujen tapaamisten lähtökohtana on lapsen etu, mutta todellisuudessa aikuisten määräykset jättävät monesti syrjään lapsen toiveet ja tunteet. Kolmas normi, perheyhteyttä on kannateltava, pohjaa ajatukselle, että vanhemman ja lapsen suhteen ylläpitäminen on tärkeää, vaikka välit vanhemman ja lapsen välillä olisivat jollain tavalla vieraantuneet. Tähän ajatukseen liittyy läheisesti neljäs eli viimeinen normi, aika kultaa perhesidoksen. Ajatuksena on, että vaikka tällä hetkellä yhteenkuuluvuuden tunnetta tavattavaan perheenjäseneseen ei olisikaan, on myönteisiä yhteenkuuluvuuden tunteita ja perheyhteys mahdollista saavuttaa ajan kanssa. Tämä normi liittyy myös lapsen edun näkökulmaan, sillä sen hetkiset lapsen näkemykset ja

toiveet sivutetaan paremman tulevaisuuden toivossa. (Forsberg & Pösö 2009, 151-160)
Lapsen etua käsittelen tarkemmin seuraavassa pääluvussa.

5.6 Vanhemman ja lapsen välinen suhde tapaajavanhemman silmin

Toisena teemana haastattelussani oli tapaajavanhemman ja lapsen välinen suhde.

Vanhempien näkemykset suhteesta lapseen vaihtelivat hieman. Kaksi vanhempaa koki, että suhde lapseen on tällä hetkellä etäinen. Yhden vanhemman mielestä välit ovat ihan hyvät ja yhden mielestä suhde lapseen on parempi kuin ennen. Vanhempien puheista kävi ilmi, että kenenkään kohdalla suhdetta lapseen ei kuitenkaan nähty aivan toiveiden mukaisena tai sellaisena, kuin sen pitäisi vanhemman mielestä olla.

Emmä tiedä, mun mielestä ihan hyvät välit, ainut vaan, et me nyt nähään niin vähän. – – Ei meil oo ainakaan mitään ongelmia. (H3)

Aika etäinen, että ei se kovin läheinen voi tällä tyylillä olla, että on niin lyhyitä tapaamisia. (H1)

Lapsen ja vanhemman välisen suhteen haastavina tekijöinä nähtiinkin juuri tapaamisten lyhyys ja lapsen kanssa vietetyn ajan vähyys. Kysyessäni mitkä asiat vaikuttavat suhteeseen tällä hetkellä, nousi kaikkien vanhempien vastauksissa esiin valvotut tapaamiset. Niiden nähtiin vaikuttavan lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen kaikkien vanhempien kohdalla.

Mikä tähän nyt vois vaikuttaa tämmösessä paikassa, mis niinku. Ei tää oo niinku mikään normaali tapaamispaikka mun mielestä. (H3)

Muutamassa vastauksessa nousi esiin lähivanhemman vaikutus nykyiseen tilanteeseen eli siihen, että oli päädytty valvottuihin tapaamisiin yhteydenpidon muotona. Erään vanhemman mielestä suhteeseen vaikuttaa tällä hetkellä myös lapsen ikä.

Haastatteluista kävi ilmi, että vanhemmat, joiden mielestä suhde lapseen on tällä hetkellä etäinen, kokivat suhteen olleen erilainen ennen valvottuja tapaamisia. Eräs vanhempi oli erossa lapsestaan ennen valvottuja tapaamisia, minkä hän uskoo myös vaikuttaneen suhteeseen.

On tullu, koska siinä oli niin pitkä väli – – ennen kun nähtiin. – – ensin sain tavata normaalisti, sitten en saanu tavata, sitten ooteltiin ja sit sain taas ruveta tapaamaan. – – En oo niin paljon isä varmaan lapselle, mitä sillon. Puhuu etunimellä ja sitten ei niinku niin paljon turvaudu, mitä ennen. Ennen oli enemmän sitä isi, isiä ja kaulassa tavallaan roikku ja. Että on se muuttunu. (H1)

On muuttunu. – – Se oli ihan erilainen lapsi. Se oli niinku iloisempi. Se ei ollu semmonen niinku sulkeutunu – – se niinku äitiänsä niinku hali. (H2)

Vanhemmat, jotka kokivat suhteen tällä hetkellä etäiseksi, olivat huomanneet kuitenkin myönteistä kehitystä valvottujen tapaamiskertojen lisääntyessä. Kun verrattiin ensimmäisiä valvottuja tapaamisia tämän hetkiseen tilanteeseen, vanhemman ja lapsen välisen suhteen koettiin kehittyneen positiiviseen suuntaan.

On jo nyt paremmat välit. Enemmän semmonen, enemmän luottaa ja sitten tavallaan pitää isänä jo minuaki, että ei niinku vieraana ihmisenä. (H1)

Vanhemmat, jotka kokivat tämänhetkisen suhteen lapseensa myönteiseksi, kokivat, että valvotut tapaamiset eivät olleet juurikaan muuttaneet lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Molempien mielestä lähinnä ympäristön seikat olivat muuttuneet, kuten lapsen ikä, lapsen ymmärrys tilanteesta, paikka, missä lasta tavataan ja tapaamisten määrä. Näiden asioiden voidaan kuitenkin olettaa vaikuttaneen suhteeseen, sillä kaikkien vanhempien mielestä valvotut tapaamiset ja valvonta olivat vaikuttaneet suhteeseen jollain tavalla.

Vanhemmat toivat esiin erilaisia asioita, jotka he kokivat vaikuttaneen hänen ja lapsen välisessä suhteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Vanhempien esiin nostamia positiivisesti tilanteeseen vaikuttaneita asioita olivat vanhemman oma suhtautuminen valvottuihin tapaamisiin ja niiden hyväksyminen ja mahdollisuus nähdä lasta.

Ainakin minun osalta se, että rupee hyväksymään, että joskus on pakko vaan toistenkin mukaan mennä. – – positiivisessa tietysti, että saa nähdä lasta. (H1)

Negatiivisesti tilanteeseen vaikuttaneita asioita olivat käräjäoikeus ja sen menettelytavat, lähivanhemman suhtautuminen tilanteeseen ja lapseen sekä valvottujen tapaamisten paikka eli päiväkotiympäristö.

Varmaan tää paikka negatiivisesti kun lapsikaa ei tykkää tästä. (H3)

Lapsi on nyt iso, ei halua pelejä ja leikkejä. (H4)

Negatiivisena asiana nousi myös esiin tapaajavanhemman äänen kuulumattomuus päätettäessä valvotuista tapaamisista. Toiveena olikin, että ristiriitatilanteessa kuultaisiin tasapuolisesti kaikkia osapuolia ja päätökset tehtäisiin harkiten.

Eikä mua tuolla kuunneltu ollenkaan. – – Mä odotin 15 minuuttia puhevuoroo, sit mä kerkesin vaan sanoo siel, saisinks mäkin välil puhuu. – – Mä en saanu sanoo sanaakaa siel kokouksessa. (H3)

Kaikki vanhemmat kokivat, että pystyvät itse vaikuttamaan vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen. Keskeisinä asioina nähtiin puhuminen ja jutteleminen lapsen kanssa, kiinnostus lapsen asioita kohtaan ja kyseleminen esimerkiksi koulusta, läheisyyden tarjoaminen lapselle sekä säännöllinen käyminen valvotuissa tapaamisissa ja yhteydenpito.

Voin vaikuttaa, puhun, juttelen lapsen kanssa, annan läheisyyttä kun tarvii – – otan huomioon. (H1)

Silleen, et mä käyn täällä säännöllisesti ja pidän yhteyttä, ettei se nyt vaan unohda. (H3)

Pohtiessaan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta lapsen näkökulmasta, vanhemmat olivat sitä mieltä, että myöskään lapsen kannalta tilanne ei ole ihanteellinen vanhempilapsisuhde. Kuten eräs vanhempi kuvaa:

Ei se ainakaan iha normaalina varmaan tossa iässä pidä, koska.. niinku niin harvoin nähdään. – – Ja sitten kaikki noi muut näkee niinku säännöllisesti ja asuu samassa perheessä ja muuta. (H3)

Vanhemmat kokivat, että lapsi näkee suhteen poikkeavan jollain tavalla normaalista vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta. Vanhemmat uskoivat lapsen kaipaavan enemmän läheisyyttä, paikallaan olemista ja juttelua sekä itse isyyttä tai äitiyttä. Tämä ilmenee hyvin erään vanhemman puheissa:

Kyllä mäkin huomaan, että lapsi niinku kaipaa äitiään, sen näkee siitä niinku sen ilmeestä. Ja sitten just siitä, että se niinku yrittää lähennellä äitiä, mut se ei niinku uskalla sitä tehdä. Et se pelkää niinku jotain. (H2)

Kahden vanhemman puheissa nousi selkeästi esiin myös näkemys siitä, että lapsi näkee vanhemman enemmän leikkikaverina kuin isänä tai äitinä. Vanhempien puheissa nousi selkeästi esiin toive siitä, että lapsi näkisi vanhemman myös äitinä ja isänä. Vanhempi halusi lapsen ymmärtävän ja tiedostavan, kuka on hänen isä ja äiti.

Se luulee niinku äiti ja sisar on niinku pelkkiä kavereita. Se ei niinku ymmärrä sitä, että niinku sillä on oikee äiti eikä niinku äitipuoli kotona. (H2)

Oikeestaan minä nään silleesti sen, että minä oon leikkiveri, periaatteessa. Ihan suomeksi sanottuna. – – Enemmän varmaan lapsikin haluais jutella tai tälle. Et ne leikithän ne on ne pääasia, mitä täällä tehdään aina että, ei niinku istuta kertaakaan hetkeks paikalleen ja jutella. – – Silleenhän sitä sais varmaan keskittytyä enemmän vähän siihen väleihin. (H1)

6 LAPSEN ETU

Lapsen etu on käsite, joka korostuu erityisesti päätettäessä lasta koskevista asioista. ”Lapsen etu on kaiken lapsiin kohdistuvan toiminnan ja päätöksenteon ensisijainen tavoite.” (Valjakka 2002, 53) Lapsen etua korostetaan ja siihen vedotaan laajasti monissa huolto- ja tapaamisoikeuskiistoissa, vaikka käsitteenä lapsen etu voi olla epäselvä eikä sitä ole tarkasti määritelty (Aho, Kulmala, Räihä, Porkka & Timlin 1995, 2; Valjakka 2002, 53-54). Kun tehdään päätös valvotuista tapaamisista keinona ylläpitää lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, tulee päätöksen olla lapsen edun mukainen (Aaltonen 2004, 69).

Tässä luvussa selvennän käsitettä lapsen etu ja pohdin käsitteen merkitystä liittyen valvottuihin tapaamisiin. Viimeisenä esittelen tutkimustulokseni eli tapaajavanhempien näkemykset liittyen haastattelun viimeiseen teemaan eli lapsen etuun.

6.1 Lapsen etu laissa ja valtiosopimuksissa

Suomessa syntyi 1970-luvulla uudenlainen käsitys lapsen oikeuksista, edusta ja tasa-arvosta, mikä johti lapsioikeudellisten säännösten uudistamiseen. Myöhemmin Suomi on hyväksynyt myös useita kansainvälisiä säännöksiä ja sopimuksia osaksi omaa oikeusjärjestystään. Nykyään pykälä ja artikloja on valtavasti ja voidaankin puhua normipaljoudesta. Lapsen oikeudelliseen asemaan vaikuttavat normit voidaan jakaa kolmeen osaan, joka jäsentää niiden laajaa kirjoja. Ensimmäinen osa koostuu kansainvälisestä normituksesta, jonka keskiössä on Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus vuodelta 1989. Toiseen osaan kuuluu suomalainen yleislainsäädäntö, joka muodostuu laeista, jotka koskevat kaikkia ihmisiä iästä riippumatta. Kolmas osa koostuu suomalaisesta erityislainsäädännöstä, joka tarkoittaa lakeja, jotka ovat ikäsidonnaisia, sillä niissä ilmenee käsite ”lapsi”. (Valjakka 2002, 42; Mahkonen 2003, 135-137)

1980-luvun alkupuolella uudistettiin lapsen huoltoon liittyviä lakeja. Aikaisemmin lapsi nähtiin alisteisena vanhempinsa nähden ja vanhemmilla oli täysi määräysvalta koskien lapsen asioita. Uudistuksen myötä lapsi sai oikeuden lain määrittelemään huoltoon ja huolenpitoon. Jos vanhemmat laiminlyövät lain määrittämää lapsen oikeutta huolenpitoon ja hoivaan, voivat viranomaiset puuttua tilanteeseen. (Valjakka 2002, 43-44) 1980-luvun alkupuolen lakimuutokset vahvistivat entisestään lapsen edun näkökulmaa ja lapselle kuuluvia oikeuksia.

”Lapsen edun periaate on keskeisin ja kantavin lapsioikeudellinen periaate.” (Mahkonen 2003, 143) YK: lapsen oikeuksien sopimuksen kolmannessa artiklassa säädetään, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien lapsiin liittyvissä toimitissa tulee noudattaa ensisijaisesti lapsen edun näkökulmaa. Mahkonen (2003) toteaa, että lapsen edun periaate on sisällytetty pariinkymmeneen suomalaiseen lakiin. Näissä laeissa on yhteensä lähes viisikymmentä yksittäissäännöstä, joissa korostetaan lapsen edun ensisijaista asemaa ja näkökulmaa. (Mahkonen 2003, 143)

Vaikka lakeja ja normeja lapsen oikeuksista ja asemasta on paljon, ei itse käsitettä, lapsen etu, ole määritelty missään oikeusohjeissa. Lapsen etu on kuitenkin eri asia kuin aikuisen etu. Nämä kaksi käsitettä voivat olla ristiriitaisia keskenään, jolloin lapsen etu asetetaan aikuisen edun edelle. Lapsen etua voidaan käsitellä myös yleisellä tasolla tai yksittäistapauksessa. Tapauskohtaisesti lapsen edun määrittely voi olla haastavaa, sillä päätökset pohjaavat ennusteisiin lapsen tulevaisuudesta. Laki jakaa lapsen edun positiiviseen ja negatiiviseen määritelmään. Osassa laeissa edellytetään toimimaan lapsen edun mukaisesti, kun taas toisissa kielletään toimimasta lapsen edun vastaisesti. (Mahkonen 2003, 144) Päätöksentekotilanteesta riippuen voidaan asiaa katsoa joko positiivisen tai negatiivisen määritelmän kautta. Mahkonen (2003, 145) mukaan päätöksentekotilanteessa voidaan olettaa olevan helpompi arvioida sitä, mikä on lapsen edun vastaista toimintaa, kuin sitä, mikä palvelee lapsen parasta myös tulevaisuudessa.

Lapsen etu on käsite, jota ei ole tarkoin määritelty missään. Mahkonen (2003) toteaa, että lapsen edun käsite on kuitenkin oltava olemassa jossain muodossa. Perusasetelma ei toimi, jos eri ammattikuntiin kuuluvat henkilöt antavat toisistaan eroavia merkityssisältöjä lapsen edun käsitteelle. (Mahkonen 2003, 145) Tällöin yhteisen asian

äärellä työskentelevät monet asiantuntijat sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä oikeuslaitoksessa eivät ymmärrä toisiaan ja asiakas, eli lapsi, joutuu kärsimään. Mahkonen (2003, 145) kiteyttää lapsen edun muodostuvan kolmesta asiasta; oikeudesta suojeluun, oikeudesta hoivaan sekä oikeudesta tulla kuulluksi.

6.2 Lapsen etu ja valvotut tapaamiset

Tuomo Antilan ja Virpi Kölhin tekemässä sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (2006:7), Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset, tulee esiin lasten eriarvoinen asema valvottujen tapaamisten suhteen. Antila ja Kölhi (2006) toteavat, että valvottujen tapaamisten järjestäminen on riippuvaista siitä, millä paikkakunnalla lapsi asuu. Vain tietyt paikkakunnat järjestävät valvottuja tapaamisia. Valvottujen tapaamisten aiheuttamat kustannukset voivat myös asettaa vanhemmat eriarvoiseen asemaan, jolloin muuten lapsen edun mukaiset tapaamiset saattavat jäädä toteutumatta kokonaan. (Antila & Kölhi 2006, 16)

Vuosina 2002-2004 toteutettu tapaamispaikkaprojekti pyrki kehittämään tapaamispaikkojen toimintaa sekä kouluttamaan työntekijöitä. Siihen osallistuivat lähes kaikki tapaamispaikkatoimintaa järjestävät jäsenyhdistykset. Projektin tuloksena syntyi esimerkiksi perehdytyskansio, johon sisältyi muun muassa tapaamispaikkatoiminnan laatukriteerit ja tietoa vanhemmuuden tukemiseen. (Kalavainen 2004, 18-22) Valvotut tapaamiset lapsen turvana- kirjan toisena liitteenä ovat vanhemmuuden tukemisen erityisvaatimukset tapaamispaikkatoiminnassa, jotka ovat syntyneet tapaamispaikkaprojektin aikana. Liitteessä korostetaan myös lapsen etua. ”Tavoitteena on tukea vanhemmuutta niin, että lapsen etu toteutuu.” (Valvotut tapaamiset lapsen turvana 2004, 122, liite 2) Vanhemmuuden tukemisen erityisvaatimuksiin on kirjattu erikseen kohta, jossa nostetaan esiin lapsen etu tapaamisissa. Siinä käsitellään lapsen turvallisuutta, tapaamisen keskeyttämistä sekä tapaamisten säännöllisyyttä. Näihin asioihin tulee kiinnittää erityistä huomiota, jotta tapaamiset noudattavat lapsen etua. Tärkeinä asioina on nostettu myös esiin se, että lapsen edun mukaista on keskeyttää tapaamiset, jos lapsi toistuvasti kieltäytyy osallistumasta tapaamiseen. Taustalla voi olla traumaattisia kokemuksia, joiden johdosta lapsi on traumatisoitunut. Valvojan

tehtävänä on pitää huoli lapsen edusta. (Valvotut tapaamiset lapsen turvana 2004, 124-127, liite 2)

6.2.1 Lapsen etu tapaamispaikkavalvojan silmin

Forsberg ja Pösö (2004) tutkivat lapsen asemaa ja etua valvotuissa tapaamisissa haastatteleamalla tapaamispaikkojen työntekijöitä. Haastatteluissa nousi esiin työntekijöiden erilaisia kuvauksia ja mainintoja lapsista. Niiden pohjalta Forsberg ja Pösö jakoivat lapset viiteen eri kategoriaan sen mukaan, millaisina lapset ilmenivät tapaamisia valvovien työntekijöiden keskusteluissa. Kategoriat ovat pelkäävä, hämmentynyt, manipuloitu, vastuuta ottava ja onnellinen lapsi. (Forsberg & Pösö 2004, 38-40)

Pelkäävä lapsi nousee vahvasti esiin haastatteluissa. Lapsen pelko näkyy hänen käytöksessään, olemisessaan ja ilmaisussaan. Pelkäävät lapset voidaan jakaa kahteen ryhmään. Heihin, joiden pelko säilyy koko tapaamisprosessin ajan ja heihin, joiden pelko häviää ajan kanssa ja tapaamiset kehittyvät myönteiseen suuntaan. Hämmentyneen lapsen tapaamiseen liittyy selittämättömiä asioita ja lapsi voi olla tietämätön valvonnan syistä. Lähellä hämmentynyttä lasta on pettynyt lapsi, joka on odottanut vanhemman tapaamista, mutta joutuukin pettymään, kun vanhempi jättää saapumasta tapaamiseen. Manipuloidulle lapselle on uskoteltu negatiivisia asioita toisesta vanhemmasta. Manipuloitu lapsi joutuu vanhempien ristiriitaisen suhteen ja tunteiden väliin, jolloin myös vanhempien välinen suhde voi vaikuttaa siihen, millaiseksi vanhemman ja lapsen välinen suhde muodostuu. Vastuuta ottava lapsi joutuu tapaamisessa aikuisen rooliin vanhemman käyttäytyessä lapsellisesti. Lapsi saattaa joutua huolehtimaan siitä, miten tapaaminen sujuu, kuinka vanhempi käyttäytyy ja mitä tapaamisessa voisi tehdä. Työntekijöiden haastatteluissa tuli esiin myös onnellinen lapsi, joka nauttii vanhemman tapaamisesta. Onnellisen lapsen käsitteeseen liittyy läheisesti ajan käsite. Työntekijöiden puheissa kävi ilmi, että aluksi haastavat tapaamiset saattavat ajan ja tapaamiskertojen myötä muuttua lapsen kannalta onnellisiksi ja myönteisiksi kokemuksiksi. Joissain tapauksissa onnellisuus koetaan vasta aikuisena tapaamisten ollessa osana menneisyyttä. (Forsberg & Pösö 2004, 40-50)

Kaikki paitsi onnellisen lapsen kategoria voidaan nähdä tietystä näkökulmasta lapsen edun vastaisina tilanteina. Forsberg ja Pösö (2004, 49-50) toteavat kuitenkin, että lapsen vanhemmuussuhde tai –suhteet ovat lapsen kannalta merkittävä asia, jolla perustellaan myös valvotut tapaamiset ja niiden tärkeys. ”Lapsen kasvun ja kehityksen kannalta pidetään tärkeänä sitä, että lapsi tuntee vanhempansa. Se on niin tärkeä sitoumus, että valvottuja tapaamisia tulee järjestää ja niissä tulee kestää yli vaikeidenkin vaiheiden.” (Forsberg & Pösö 2004, 50) Tällä pyritään perustelemaan se, että vaikka valvotut tapaamiset eivät täysin toteudu lapsen edun mukaisella tavalla, kannattaa niitä jatkaa, sillä se mahdollistaa tärkeän yhteyden säilymisen lapsen ja vanhemman välillä. Ajan kanssa lapsi voi päästä tutkimuksessa löydettyyn onnellisen lapsen kategoriaan.

Forsberg ja Pösö (2004, 50) huomauttavat, että mitä konkreettisemmalla ja yksilöllisemmällä tasolla lapsen etua arvioidaan, sitä haastavampaa se on.

”Senkaltaiset erityistilanteet kuten valvotut tapaamiset haastavat herkästi yleisen lapsen edun periaatteen sisältöjä. Tutkimuksemme yksiselitteisin tulos onkin se, että lapsen etu valvotuissa tapaamisissa on ambivalentti ja monimerkityksinen ilmiö.” (Forsberg & Pösö 2004, 50)

Lapsi joutuu usein ristiriitaiseen tilanteeseen valvotuissa tapaamisissa. Vastassa on vanhempien tahto ja toisaalta lapsen oma pelko ja hämmennys tilanteesta. Lapsen etu on aikuisen tulkitsemaa ja määrittelemää. Lapselle kuuluva oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa siirtyy vanhemman oikeudeksi tavata lastaan. Tämän oikeuden vanhempi määrittelee oman tulkintansa pohjalta. (Forsberg & Pösö 2004, 50-51) Vanhemman tulkinta omasta oikeudestaan ei välttämättä mukaile lapsen etua. Siksi lapsen kuuleminen ja siihen pohjaava lapsen edun tulkinta ja määrittely ovat olennaisessa osassa pohdittaessa valvottuja tapaamisia. Valvottuja tapaamisia järjestetään välillä myös ristiriitaisessa tilanteessa, sillä ajatellaan, että ajan kanssa tilanne voi muuttua myönteiseen suuntaan. Valvotuilla tapaamisilla halutaan mahdollistaa lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilyminen. Näissä haastavissa tilanteissa on erittäin tärkeää, että valvoja pyrkii luomaan tilanteesta mahdollisimman turvallisen lapsen kannalta.

6.3 Lapsen etu tapaajavanhemman näkökulmasta

Kolmas teema haastattelussani oli lapsen etu ja sen toteutuminen valvotuissa tapaamisissa.

Lapsen etu haastatteluteemana herätti vanhemmissa vahvoja mielipiteitä ja ajatuksia. Haastatteluista kävi ilmi, että lapsen etu oli kaikille tapaajavanhemmille tuttu käsite. Käsite oli tullut esiin yhden vanhemman kohdalla esimerkiksi käräjäoikeudessa. Eräs vanhempi reagoi esittämäni kysymykseen vahvasti:

Lapsen etu, mikä on lapsen etu. – – Siksi minä niinku kysyn, mikä on lapsen etu. Koska minä oon tapellu lapsen näkemisistä ja näistä ja lähivanhempi on koko ajan sanonu, et se on lapsen etu. Niin mikä on todellisuudessa, mikä on lapsen etu? (H2)

Vanhemmat määrittelivät lapsen etua monin tavoin. Kaikkien vanhempien näkemyksissä nousi kuitenkin esiin se, että lapsen etu tarkoittaa sitä, että lapsella on omia oikeuksia. Yhden vanhemman mielestä lapsen etu on tavata molempia vanhempiaan ja hänellä on myös oikeus siihen. Yhteydenpito vanhempaan nähdään siis lapsen oikeutena, kuten se on laissakin määrätty. Eräs vanhempi oli sitä mieltä, että lapsen tulisi asua äidin luona ja se olisi lapsen edun mukaista. Kahden vanhemman mielestä lapsen etuun sisältyy myös tiettyjä lapselle kuuluvia velvoitteita, kuten rajat. Lapsen etuun liitettiin myös perustarpeista huolehtiminen, vanhempien päihteettömyys sekä vanhempien esimerkillinen toiminta ja mallin näyttäminen lapselle.

Et sil on oikeuksia, mut tietysti velvoitteita ja rajoitteitaki. – – Että se saa elää normaalin ja siis ei mitään dokaamisia ja eikä mitään tollasia. – – Se et se saa jokapäiväisen ruoan ja lämmön ja huolenpidon ja kaikki nää, perustarpeet. (H3)

Kaikille vanhemmille lapsen etu merkitsi paljon. Erään vanhemman mielestä juuri lapsen edun takia on tärkeää, että hän käy tapaamassa lastaan, vaikka valvotut tapaamiset eivät olleetkaan ihanteellinen tapaamisympäristö.

Tärkeähän se on. Jos ei ois tärkeä tai vähemmän tärkeä ois, niin en minä täällä niin usein kävis tai en kävis ollenkaan. Et kyllä se on mulle tosi tärkeä ollu ihan alusta lähtien. (H1)

Haastatteluista kävi selkeästi ilmi, että vanhempien mielestä valvotut tapaamiset eivät olleet lapsen edun mukaista toimintaa heidän kohdallaan. Vanhempien mielestä valvotut tapaamiset eivät olleet oikeudenmukainen ratkaisu tilanteeseen eikä kaikkia osapuolia oltu kuultu asiassa riittävästi. Kolme vanhempaa kertoi ymmärtävänsä ja tiedostavansa, että joillekin valvotut tapaamiset voivat olla tarpeellinen ja ainut vaihtoehto tavata lastaan. Oma perhetilanne ei heidän mielestään kuitenkaan vaatinut valvottuja tapaamisia lapsen ja vanhemman välisen suhteen ylläpidon muotona.

Ei ole meidän kohdalla. Että se, tietysti joillakin voi olla et se on pakko olla, sen ymmärrän ja tiänkin, mutta meidän osalla se ei ole oikeudenmukaista, vääristä syistä on. (H1)

Kyl mä tajuun, et tää on niinku ihan hyvä joillekin sellasille, kel niinku, ketkä tosiaan on jotain holisteja tai jotain, ketkä ei pysty hoitaa lapsiaan, jos lapset on jossain muualla tai jotain. Et nää on niinku, nää on hyvii juttui. Mutta niinku omasta, mä oon ainaki sitä mieltä, et mä oon kokenu vääryyden siinä, et mä oon joutunu tällaseen paikkaan lastani tapaamaan. (H3)

Vanhemmilla oli selkeät ajatukset siitä, mikä olisi heidän mielestään lapsen edun kannalta tärkeintä. Kaikkien vanhempien mielestä olisi lapsen edun mukaista, että lapsen ja vanhemman välinen tapaaminen tapahtuisi jossain muualla kuin valvotuissa tapaamisissa. Kahden vanhemman mielestä olisi tärkeää, että lapselle kerrotaisiin perhetilanteesta totuudenmukaisesti. Erään vanhemman mukaan tärkeitä asioita ovat perusasiat, joihin hän laski esimerkiksi oppimisen, vanhempien arvostamisen sekä sen, että osaa arvostaa sitä, mitä saa ja voi tehdä. Erään vanhemman mielestä terveyteen ja opiskeluun liittyvät asiat ovat lapsen edun kannalta tärkeitä. Yksi vanhempi korosti sitä, että lapsen edun mukaista olisi se, että vanhemmat voisivat olla vuorovaikutuksessa keskenään. Hänen mielestään on myös tärkeää, että lapsi tietää, että molemmat vanhemmat välittävät lapsesta erostaan huolimatta.

No tietysti se, että isä ja äiti pystys juttelemaan toisilleen, mutta se ei. Ja kuitenkin semmonen, et lapsi tietäs, että kumpikii rakastaa sitä yhtä paljon, vaikka ne on niinku erillään. (H2)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni ja haastattelujen pohjalta voidaan todeta, että tapaajavanhempien näkemykset, kokemukset, tunteet ja ajatukset ovat yksilöllisiä ja tilannekohtaisia. Erilaiset perhetilanteet, vanhemmat sekä lapset vaikuttavat valvottujen tapaamisten ympäristöön ja tapaajavanhemman kokemuksiin vanhemmuudesta, suhteesta lapseen ja lapsen edusta ja sen toteutumisesta.

Yksilöllisistä kokemuksista huolimatta vanhempien puheista löytyi myös tiettyjä yhtymäkohtia. Kaikki vanhemmat pitivät itseään hyvinä ja normaaleina vanhempina, minkä takia myös valvotut tapaamiset olivat kaikkien mielestä epäoikeudenmukaisia ratkaisuja heidän kohdallaan. Syyn valvotuille tapaamisille nähtiin siis olevan jossain muualla, kuin vanhemmassa itsessään, vaikka monen vanhemman mielestä valvotut tapaamiset oli hyvä ja toimiva juttu joidenkin perheiden kohdalla. Valvottujen tapaamisten olemassaoloa pidettiin yleisesti hyvänä juttuna, vaikkakaan ei omalla kohdalla..

Päivi Luoto havaitsi myös omassa tutkimuksessaan, että tapaajavanhemmat puhuivat itsestään hyvinä ja normaaleina vanhempina. Vanhemmat kokivat, että jokin ulkopuolinen taho esti heitä toteuttamasta hyvää vanhemmuutta haluamallaan tavalla eli ilman valvontaa. Vanhemmilla oli myös käsitys normaaleista tapaamisista tapaajavanhemman kotona ilman valvontaa ja tapaamisen keston tuli olla vähintään viikonlopun ajan. Valvotuissa tapaamisissa normaalia tapaamista ei voinut vanhempien mielestä toteuttaa. (Luoto 2005, 58, 60, 78) Omassa tutkimuksessani ilmeni samanlaisia tapaajavanhempien käsityksiä ja ajatuksia valvotuista tapaamisista. Vaikka valvottuja tapaamisia ei hyväksytty, halusivat vanhemmat käydä niissä, jotta yhteys lapseen säilyisi. Luoto (2005) toteaa, että tapaajavanhemmat pitivät lapsiaan tärkeinä ihmisinä, joiden takia suostuivat valvottuihin tapaamisiin. Tapaajavanhemmat kokivat, että valvotut tapaamiset mahdollistavat edes jonkinlaisen suhteen ylläpitämisen lapseen. (Luoto 2005, 57-58)

Emery (1994) on luonut käsitteet puuhamaa-isästä ja karuselli-äidistä, jolla viitataan lapsen etävanhempaan. Etävanhemman ja lapsen väliset tapaamiset voivat muodostua vierailuiksi fantasiamaailmaan, missä kaikki on aina hyvin. Tämä ajatus pohjaa käsitteeseen laatuajasta. Etävanhemman ja lapsen tapaaminen saattaa olla hyvin lyhytkestoinen, jolloin yhdessä vietetystä ajasta pyritään ottamaan kaikki irti. Joskus tässä tilanteessa kohtaamiset lapsen ja vanhemman välillä voivat muodostua visiiteiksi fantasiamaailmaan. Emery (1994) toteaa kuitenkin, että yleensä vanhemmat eivät pyri viihdyttämään lapsiaan jatkuvasti ja johdonmukaisesti. Emeryn mukaan varsinkin etävanhemmilla on kova halu pyrkiä normaaliin suhteeseen lapsensa kanssa, jolla Emery ei kuitenkaan tarkoita vierailuja fantasiamaailmaan vaan selkeitä ja johdonmukaisia sääntöjä sekä rauhallista oleskelua, josta lapsi ja molemmat vanhemmat hyötyvät. (Hokkanen 2002, 128-129, 131) Emeryn käsitys tukee omasta tutkimuksestani sekä Päivi Luodon tutkimuksesta (2005) saatuja näkemyksiä tapaajavanhemmuuden kokemuksista.

Vanhemmuuden kokemukset vaihtelivat hieman, mutta kaikkien mielestä itse vanhemmuus ei ollut muuttunut perhetilanteen muutosten ja valvottujen tapaamisten myötä. Vanhemmat kokivat oman vanhemmuutensa säilyneen samanlaisena eli hyvänä, vaikka sen toteutumisen ympäristö oli muuttunut. Muuttuneen ympäristön eli valvottujen tapaamisten koettiin kuitenkin rajoittavan vanhemmuuden toteutumista ja vanhemmuuden erilaisten roolien toteuttamista. Vanhemmuuden rooleista korostui erityisesti rajojen asettajan rooli. Luodon tutkimuksessa tapaajavanhemmat kokivat lapsen rajoittamisen haastavaksi (Luoto 2005, 60). Oma tutkimukseni osoitti, että sitä ei koettu juurikaan haasteellisena, vaan tärkeänä osana vanhemmuutta ja mahdollisena toteuttaa myös valvotuissa tapaamisissa. Luodon (2005) tutkimuksessa kävi myös ilmi, että osa vanhemmista huolehti siitä, että lapsi saisi oikeanlaista tietoa tapaamisjärjestelyiden syistä. Vanhempien näkemykset hellyyden osoittamisesta valvotuissa tapaamisissa vaihtelivat. (Luoto 2005, 59-60) Omassa tutkimuksessani tapaajavanhemmilla heräsi samanlaisia pohdintoja ja ajatuksia kuin Luodon tekemässä tutkimuksessa liittyen lapselle kuuluvaan oikeaan tietoon ja hellyyden osoittamiseen. Lapsen haluttiin tietävän ja ymmärtävän, miksi oli päädytty valvottuihin tapaamisiin yhteydenpidon muotona. Vanhemmat kokivat myös hellyyden osoittamisen eri tavalla. Osalle vanhemmista se oli luonnollista ja osa koki sen haastavaksi valvotussa ympäristössä.

Vanhemmat uskoivat valvottujen tapaamisten vaikuttavan myös siihen, millaisena vanhempana lapsi heidät näkee. Vanhempien puheista kävi ilmi, että he toivoivat tai uskoivat olevansa lapsensa elämässä oikeita isiä ja äitejä, ei vaan kavereita. Vanhemmat eivät halunneet olla lapsilleen pelkkiä mukavia leikkikavereita, vaan myös vanhempia.

Tapaajavanhempien näkemykset suhteesta lapseen vaihtelivat. Osan mielestä suhde lapseen oli hyvä ja osan mielestä etäinen. Vanhemmat kokivat, että suhteessa oli vielä parannettavaa, vaikkakin kaikki yhtyivät näkemykseen, että tapaamisten myötä suhde lapseen oli mennyt parempaan suuntaan. Kaikki vanhemmat olivat sitä mieltä, että pystyvät itse vaikuttamaan suhteeseen ja sen kehittämiseen. Vanhemmat kokivat, että myös lapsi näkee suhteen normaalista poikkeavana. Karhun, Louvesniemen ja Soinvirran tekemässä opinnäytetyössä (2008) haastateltiin tapaamispaikan työntekijöitä ja saatiin samansuuntaisia tuloksia siitä, että tapaamisten edetessä lapsen ja vanhemman välisessä suhteessa tapahtuu myös positiivisia muutoksia. Tapaajavanhemman tottuessa valvottuihin tapaamisiin ja hyväksyessään ne ainakin jossain määrin, tapaamistilanne rentoutuu ja tulee luontevammaksi. (Karhu, Louvesniemi & Soinvirta 2008, 41-42) Omasta tutkimuksestani selvisi myös, että tapaajavanhemman tilanteen hyväksyntä edistävää tapaamisten sujuvuutta.

Tutkimuksestani selvisi, että tapaajavanhempien mielestä vanhemman ja lapsen välisen suhteen haastavana tekijänä nähtiin vähäiset ja lyhyet tapaamiskerrat. Valvotuilla tapaamisilla koettiin olevan merkittävä vaikutus suhteeseen lapsen ja vanhemman välillä. Niiden nähtiin aiheuttavan haasteita suhteen kehittymiselle. Kaikki vanhemmat kokivat, että heitä ei ollut kuultu riittävästi tehtäessä päätöksiä liittyen ristiriitaiseen perhetilanteeseen ja päätettäessä valvotuista tapaamisista yhteydenpidon muotona. Luodon (2005) mukaan tapaajavanhemmat kokivat lyhyet ja harvoin toteutuvat valvotut tapaamiset ongelmallisina. Ongelmien nähtiin siirtyvän lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Tapaajavanhemmat kokivat, että vähäiset tapaamiset estävät lapsen ja vanhemman välisen suhteen kehittymisen. (Luoto 2005, 65) Vanhemmat kokivat valvottujen tapaamisten ympäristön eli päiväkotiympäristön aiheuttavan myös haasteita lapsen ja vanhemman väliselle suhteelle. Isommille lapsille ympäristöllä ei ole

riittävästi tarjottavaa ja pitkään jatkuneiden valvottujen tapaamisten takia ympäristö saattaa käydä liian tutuksi.

Lapsen edusta ja sen toteutumisesta tapaajavanhemmilla oli melko samanlaisia käsityksiä ja näkemyksiä. Lapsen edun käsite oli kaikille vanhemmille tuttu käsite. Vanhempien puheissa lapsen etuun liitettiin monenlaisia asioita ja arvoja. Olennaisena asiana vanhempien vastauksissa nousi esiin lapsi omia oikeuksia omaavana yksilönä. Vanhempien vastaukset mukailivat laissa lapselle määrättyjä oikeuksia kuten oikeutta molempiin vanhempiin ja heidän tapaamiseen sekä huolenpitoon. Tähän voi vaikuttaa se, että moni vanhempi on joutunut käymään asioista läpi sosiaaliviranomaisen tai käräjäoikeuden kanssa, jossa lapsen etu on tärkeässä asemassa tehtäessä lapseen liittyviä päätöksiä.

Tapaajavanhemmat pitivät lapsen etua erittäin tärkeänä asiana itselleen. Tapaajavanhemmat kokivat, että heidän tilanteessaan ei ole lapsen edun mukaista, että he tapaavat lapsiaan valvotuissa tapaamisissa. Lapsen edun mukaisena toimintana he pitivät sitä, että lapsen ja etävanhemman tapaamiset järjestettäisiin jossain muualla kuin valvotuissa tapaamisissa.

Tapaajavanhempien näkemykset ja kokemukset nostivat hyvin esiin, kuinka monenlaisia tunteita ja ajatuksia valvotusti lastaan tapaavassa etävanhemmassa voi herätä. Valvottujen tapaamisten herättämät erilaiset vahvat tunteet tapaajavanhemmissa, kuten turhautuminen ja ärtyneisyys, nousivat selkeästi esiin haastatteluissa. Turhautuminen näkyi erityisesti siinä, että tapaajavanhemmat kokivat, että heidän äänensä on täysin kuulumaton sovittaessa tapaamisjärjestelyistä. Tapaajavanhemmat alistuivat jossain määrin valvottuihin tapaamisiin yhteydenpidon muotona, sillä seuraavana vaihtoehtona saattoi olla se, että tapaajavanhempi ei näe lastaan ollenkaan. Näiden tunteiden vastapainona tapaajavanhemmissa ilmeni iloa ja onnea siitä, että he kuitenkin pääsivät näkemään lapsiaan ja osallistumaan heidän elämäänsä edes jossain määrin. Tapaajavanhempien puheissa ilmeni selkeä toive siitä, että valvotut tapaamiset olisivat vain väliaikainen ratkaisu ennen siirtymistä tai palaamista normaaleihin tapaamisiin.

8 POHDINTA

Tutkimukseni aihe oli haastava mutta mielenkiintoinen. Aihe oli hieman ennakoitua haastavampi, varsinkin kun tein työn yksin ilman paria, jonka kanssa pohtia erilaisia vaihtoehtoja ja ratkaisuja. Työmäärältään opinnäytetyö oli myös laaja, sillä tehdessäni työn yksin, esimerkiksi aineiston etsintää, kirjoittamista ja litterointia ei voinut jakaa työparin kanssa. Koen, että yksin tekemisessä on myös puolensa. Sain päättää itse siitä tahdista, missä työni kanssa etenen ja niistä asioista, mitä haluaisin työssäni käsitellä.

Aiheeni oli melko laaja ja jälkeinpäin ajateltuna jonkin tietyn osa-alueen tarkempi tutkiminen ja aiheen rajaaminen suppeammaksi olisi voinut olla järkevää. Koen, että tutkimani seikat, vanhemmuus, vanhemman ja lapsen välinen suhde sekä lapsen etu, ovat kuitenkin läheisessä suhteessa toisiinsa. Tutkimustulokset kustakin eri teemasta tukevat toisiaan ja antavat hyvän kokonaiskuvan tapaajavanhemman kokemuksesta ja näkemyksistä valvottujen tapaamisten kontekstissa.

Haastattelu oli mielestä onnistunut valinta tiedonkeruumenetelmä omassa tutkimuksessani. Koen, että esimerkiksi lomakekyselyllä en olisi saanut niin yksityiskohtaista tietoa vanhempien näkemyksistä. Haastattelussa pystyin tarjoamaan vanhemmalle rauhallisen, kuuntelevan ja vuorovaikutteisen tilanteen, missä vanhempi saattoi jakaa omia henkilökohtaisia ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Teemahaastattelu menetelmänä tarjosi oman vapautensa haastattelutilanteeseen. Teemahaastattelurungon tekeminen oli haastavaa, mutta mielenkiintoista. Haastattelutilanteessa huomasin, että jotkut kysymykset eivät aina auenneet haastateltaville ja joudin selittämään ja tarkentamaan kysymyksiä. Haastattelurungon ja kysymysten muotoiluun sekä asetteluun olisi voinut kiinnittää enemmän huomiota sekä ennen haastattelua että haastattelun aikana. Koska olin ensikertaa haastattelijan roolissa, en osannut varmaankaan olla kovin luonteva ja haastateltavan vastauksiin oikealla tavalla reagoiva haastattelija. Koen, että haastattelut menivät kuitenkin kaiken kaikkiaan melko hyvin ottaen huomioon oman kokemattomuuteni haastattelijana.

Aineistonanalyysimenetelmäksi valitsin sisällönanalyysin. Sisällönanalyysi oli toimiva ja hyvä ratkaisu. Sisällönanalyysillä sain teemoiteltua aineiston ja löysin sieltä olennaisen tiedon oman tutkimusongelmani ja -tehtävieni kannalta.

Tunsin haastateltavia henkilöitä jo hieman ennestään, sillä toimin itse tapaamispaikalla valvojana ja olin valvonut kaikkien haastattelemini henkilöiden tapaamisia lapsensa kanssa. Haastateltavat saattoivat suostua helpommin haastateltaviksi, sillä olin heille tuttu henkilö eli valvoja. Haastateltavat saattoivat olla avoimempia haastattelussa tai toisaalta jättää jotain kertomatta oman kaksoisroolini eli haastattelijan ja valvojan roolien takia. Oma roolini on siis saattanut vaikuttaa tuloksiin osaltaan, vaikkakin olen valvojan roolissa puolueeton perhettä ja tapaamisjärjestelyjä koskevissa asioissa. Samaan puolueettomuuteen pyrin myös haastattelijana. Tulokset olisivat voineet olla hieman erilaiset, jos haastattelijaksi olisi ollut täysin vieras henkilö haastateltaville.

Opinnäytetyöni tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä koko asiakasryhmään eli valvotusti lapsiaan tapaaviin vanhempiin. Opinnäytetyöni tarkoitus ja tavoite oli kuvata eräiden tilanteessa olevien tapaajavanhempien kokemuksia, ajatuksia ja näkemyksiä omasta vanhemmuudestaan, suhteesta lapseen ja lapsen edusta ja sen toteutumisesta. Mielestäni onnistuin tässä tehtävässä hyvin ja toin esiin tapaajavanhempien erilaisia kokemuksia. Johtopäätöksiä tehdessäni pyrin löytämään joitain yhdistäviä tekijöitä haastattelemini tapaajavanhempien kokemuksissa. Johtopäätöksiä tehdessäni vertasin saamiani tuloksia joihinkin ennestään aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja sain vahvistusta omalle tutkimukselleni. Vertaamissani tutkimuksissa ja omassa tutkimuksessani oli yhtymäkohtia ja voidaankin olettaa, että oman tutkimukseni tulokset voivat antaa yleisellä tasolla hieman viitteitä siitä, millaisia kokemuksia ja ajatuksia valvotusti lapsiaan tapaavilla vanhemmilla on.

Itselleni valvotut tapaamiset olivat täysin vieras käsite, ennen kuin päädyin tekemään valvojan töitä tapaamispaikkaan. Opinnäytetyössäni halusinkin tutkia asiaa, mikä on vähemmän esillä yleisessä keskustelussa ja sosiaalialan kentällä, mutta joka koskettaa monia ristiriitaisessa tai haastavassa tilanteessa olevia perheitä. Mielestäni valvotut tapaamiset ovat tärkeä keino mahdollistaa lapsesta erossa asuvan vanhemman ja lapsen kohtaaminen sekä suhteen muodostaminen ja ylläpitäminen. Joidenkin etävanhempien kohdalla se on ainut mahdollinen keino tavata lastaan ja ylläpitää suhdetta häneen.

Tästä näkökulmasta valvottujen tapaamisten järjestäminen on mielestäni erittäin tärkeää ja tulisi tehdä mahdolliseksi kaikille sitä tarvitseville perheille. Opinnäytetyössäni halusin tuoda esiin valvottujen tapaamisten näyttämöä. Erityisesti halusin tutustua tapaajavanhemman näkökulmaan, joka saattaa helposti jäädä viranomaisten, sijaisvanhempien ja lähivanhempien näkemysten varjoon. Halusin nostaa esiin tapaajavanhemman näkemyksiä ja kokemuksia valvotuista tapaamisista. Opinnäytetyötäni voivat hyödyntää erityisesti muut tapaamispaikat ympäri Suomea, tapaamispaikkatyöntekijät sekä tapaamispaikkojen erilaiset yhteistyöverkostot.

Jatkotutkimusaiheena voi olla esimerkiksi samankaltaisen tutkimuksen toteuttaminen toisella paikkakunnalla toimivassa tapaamispaikassa, jolloin tuloksia voitaisiin vertailla toisiinsa ja löytää eroavaisuuksia ja yhtymäkohtia. Eräs mielenkiintoinen tutkimuskohde voisivat olla tapaamispaikassa vanhempiaan tapaavat lapset. Valvottuja tapaamisia järjestetään siksi, että ne toteuttavat lapselle kuuluvaa oikeutta tavata molempia vanhempiaan. Lapset ovat tapaajavanhemman rinnalla toinen asiakasryhmä, joka käyttää palvelua ja olisikin tärkeää selvittää myös heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan toimintaan liittyen. Eräs jatkotutkimusaihe voisi olla myös valvottujen tapaamisten tunnettavuuden tutkiminen sosiaalialalla ja muissa yhteistyöverkostoissa. Kuinka monella viranomaisella ja asiantuntijalla on tietoa valvotuista tapaamisista ja niiden toiminnasta?

Lopuksi haluan kiittää Kuopion Ensikotiyhdistystä, sen toiminnanjohtajaa Sirkkaliisa Vänniä ja erityisesti omia työkavereitani tapaamispaikassa, jotka ovat tukeneet ja auttaneet minua läpi koko opinnäytetyöprosessin.

LÄHTEET

- Aaltonen, A-K. 2004. Lapsen tapaamisoikeus tuomioistuinten todellisuudessa. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Antila, T. & Kölhi, V. 2006. Lasten tuetut ja valvotut tapaamiset. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. Helsinki. Luettu 19.4.2010.
<http://pre20090115.stm.fi/hl1139399710324/passthru.pdf>
- Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 21.8.1991/60
- Auvinen, M. & Kaivosoja, M. 2003. Lapsen turvallisuus komplisoituneessa huoltoriidassa. Erityisselvitys sosiaali- ja terveysministeriölle. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettu 3.3.2010.
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/lastenturva/raportti.htm>
- Bettelheim, B. 1988. Kyllin hyvät vanhemmat. Kirja lastenkasvatuksesta. Suom. Rutanen, M., alkuperäinen teos 1987. Juva: WSOY
- Ensi- ja turvakotien liitto ry. 2006. Luettu 20.4.2010.
<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Forsberg, H. & Pösö, T. 2004. Pelkoa, hämmennystä, iloa – lapsen asema valvotuissa tapaamisissa. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Forsberg, H. & Pösö, T. 2009. Valvottujen tapaamisten näyttämö – Vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa Jallinoja, R. (toim.) Vieras perheessä. Helsinki: Gaudeamus
- Haapa, P. 2004. Valvottu tapaaminen lapsen kokemuksena. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto
- Hellsten, T. 1999. Vanhemmuus: vastuullista vallankäyttöä. Juva: WSOY – Kirjapainoyksikkö
- Helminen, M-L. & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. 1. painos. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus

Hokkanen, T. 2002. ”Sitä eletään sitä eronneen perheen elämää” – Vanhempien ja lasten väliset suhteet. Teoksessa Rönkä, A. & Kinnunen, U. (toim.) Perhe ja vanhemmuus – Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus

Kalavainen, S. (toim.). 2004. Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto

Kalavainen, S. 2004. Turvallisuutta tukien – tapaamispaikkaprojekti. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Valvotut tapaamiset lapsen turvana. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto

Kalland, M. 2001 Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1. painos. Helsinki: WSOY

Karhu, S., Louvesniemi, S. & Soinvirta, N. 2008. ”Lapsihan ajattelee niin, että se vanhempi on niille aina se vanhempi” Työntekijöiden näkemyksiä vanhemmuuden sekä vanhemman ja lapsen suhteen näyttäytymisestä ja tukemisesta valvotuissa tapaamisissa. Sosiaalialan koulutusohjelma. Sosiaali- ja kasvatusalan suuntautumisvaihtoehto. Pieksämäki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Itä. Opinnäytetyö. tulostettu 20.8.2009.
http://kirjastot.diak.fi/files/diak_lib/Pieksamaki2008/KarhuLouvesniemiSoinvirta.pdf

Koski, M-L. 1995. ”Riittävän hyvän vanhemmuuden” arvioiminen. Teoksessa Aho, S., Kulmala, U., Räihä, H., Porkka, S. & Timlin, T. (toim.) Lapsen etu. 1. painos. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus

Kuopion Ensikotiyhdistys ry:n www-sivut. Luettu 20.4.2010.
<http://www.kuopionensikotiry.net/index.html>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, LSL

Lipponen, M. 2007. Valvotut tapaamiset lapsen edun näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Sosiaalityön pro gradu- tutkielma. luettu 21.4.2010. <http://helda.helsinki.fi/handle/10138/12905>

Luoto, P. 2005. ”Enkä ois ikään toivonu, että mun pitää olla lapsistani erossa.” Lapsiaan valvotusti tapaavien vanhempien identiteetin rakentuminen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma. tulostettu 20.8.2009. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00785.pdf>

Mahkonen, S. 2003. Lapsen oikeudellinen asema. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY

Niemistö, R. 1998. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus

- Punamäki, R-L. 2001. Kiintymyssuhteen ja traumaattisen kokemuksen yhteys. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1. painos. Helsinki: WSOY
- Ritala-Koskinen, A. 2001. Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperheistä. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto
- Saarelainen, A. & Saarelainen, M. 2009. Kotia kohti. Kuopion Ensikotiyhdistyksen taival 1946-2008. Kuopio. Kuopion Ensikotiyhdistys ry
- Saksa, E. 1993. Ja eron julma terä leikkasi – raportti huolto- ja tapaamisriidoista. Forssa: Forssan kirjapaino
- Salo, S. 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY
- Schmitt, F. 2003. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY
- Sinkkonen, J. 2001a. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY
- Sinkkonen, J. 2001b. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. 1. painos. Helsinki: WSOY
- Tamminen, T. 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY
- Taskinen, S. 2001. Lapsen etu erotilanteissa. Opas sosiaalitoimelle. Helsinki: Stakes
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 10.12.2009. Luettu 13.5.2010.
<http://www.stakes.fi/FI/Tilastot/Aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>
- Tilastokeskus. 2010. Päivitetty 6.5.2010. Luettu 13.5.2010.
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2009/ssaaty_2009_2010-05-06_tie_001_fi.html
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5., uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Valjakka, E. 2002. Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa Litmala, M. (toim.) Lapsen asema erossa. Helsinki: WSOY Lakitieto
- Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Luettu 3.3.2010.
http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=12
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. Lapsuus: erityinen elämänvaihe. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy
- Vänni, S. toiminnanjohtaja. 2010. Henkilökohtainen tiedonanto 10.2.2010. Kuopion Ensikotiyhdistys ry

LIITTEET

LIITE 1

Hei!

Olen sosionomiopiskelija Tampereen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötäni liittyen Kuopion Ensikotiyhdistyksen tapaamispaikkaan ja valvottuihin tapaamisiin. Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää tapaajavanhemman kokemuksia ja ajatuksia liittyen valvottuihin tapaamisiin. Olen erityisen kiinnostunut tuomaan esiin tapaajavanhemman näkemyksiä vanhemmuudesta, vanhemman ja lapsen välisestä suhteesta sekä lapsen edusta valvotuissa tapaamisissa.

Tiedonkeruun menetelmäksi olen valinnut haastattelun. Haastattelut toteutetaan kahden kesken minun ja vanhemman välillä. Aikaa yhdelle haastattelulle on varattu noin tunti. Haastattelijana minulla on täysi vaitiolovelvollisuus ja saamaani materiaalia käytetään ainoastaan opinnäytetyötäni varten.

Haastattelut järjestetään Minnan päiväkodissa eli samoissa tiloissa, joissa Tapaamispaikka toimii. Haastattelu voidaan toteuttaa ennen tai jälkeen sovittua tapaamistasi lapsesi kanssa tai muuna aikana päiväkodin ollessa suljettu. Toivon, että löydämme sopivimman ajan Sinulle toteuttaa haastattelu.

Toivon Sinun osallistuvan haastatteluun, sillä haluan tuoda esiin Sinun omaa näkökulmaasi. Sinulla on tärkeitä ja ainutlaatuisia ajatuksia liittyen lapseesi ja valvottuihin tapaamisiin.

Tavataan pian!

Ystävällisin terveisin

Teemahaastattelun runko tapaajavanhemmalle

Perustietoja

- Minkä ikäisiä sinä ja lapsesi olette?
- Kuinka kauan olet käynyt tapaamassa lastasi Tapaamispaikassa?
- Kuinka usein teillä on tapaamisia?
- Kuinka pitkiä tapaamiset ovat kestoaltaan?
- Onko tapaamisten tiheys tai kesto vaihdelleet?
- Toteutuvatko tapaamiset, kuten on ennalta sovittu?
- Ketä tapaamiseen osallistuu? Muita läheisiä tai sukulaisia?

Vanhemmuus

- Kuvailenko minulle omin sanoin, millainen vanhempi olet?
- Onko roolisi vanhempana muuttunut verrattuna aikaan ennen valvottuja tapaamisia? Verrattuna ensimmäisiin valvottuihin tapaamisiin?
- Millaisia vanhemman rooleja voi toteuttaa tapaamispaikassa?
- Luovatko valvotut tapaamiset haasteita vanhemman roolillesi? Jos, niin millaisia?
- Millaisena vanhempana uskot lapsesi sinun näkevän? Mistä huomaat sen?

Vanhemman ja lapsen välinen suhde

- Millaisena kuvailisit sinun ja lapsesi välistä suhdetta tällä hetkellä?
- Mitkä seikat vaikuttavat sinun ja lapsesi väliseen suhteeseen tällä hetkellä?
- Onko suhteessa tullut muutosta verrattuna siihen, kun tapasit lastasi ilman valvontaa? Entä verrattuna ensimmäisiin valvottuihin tapaamisiin?
- Millaisten asioiden uskot vaikuttaneen mainitsemiisi muutoksiin? Mitkä asiat vaikuttaneet positiivisesti, mitkä negatiivisesti?
- Voitko mielestäsi itse vaikuttaa sinun ja lapsesi väliseen suhteeseen? Jos voit, miten?
- Millaisena uskot lapsesi näkevän teidän välisenne suhteen? Mistä huomaat sen?

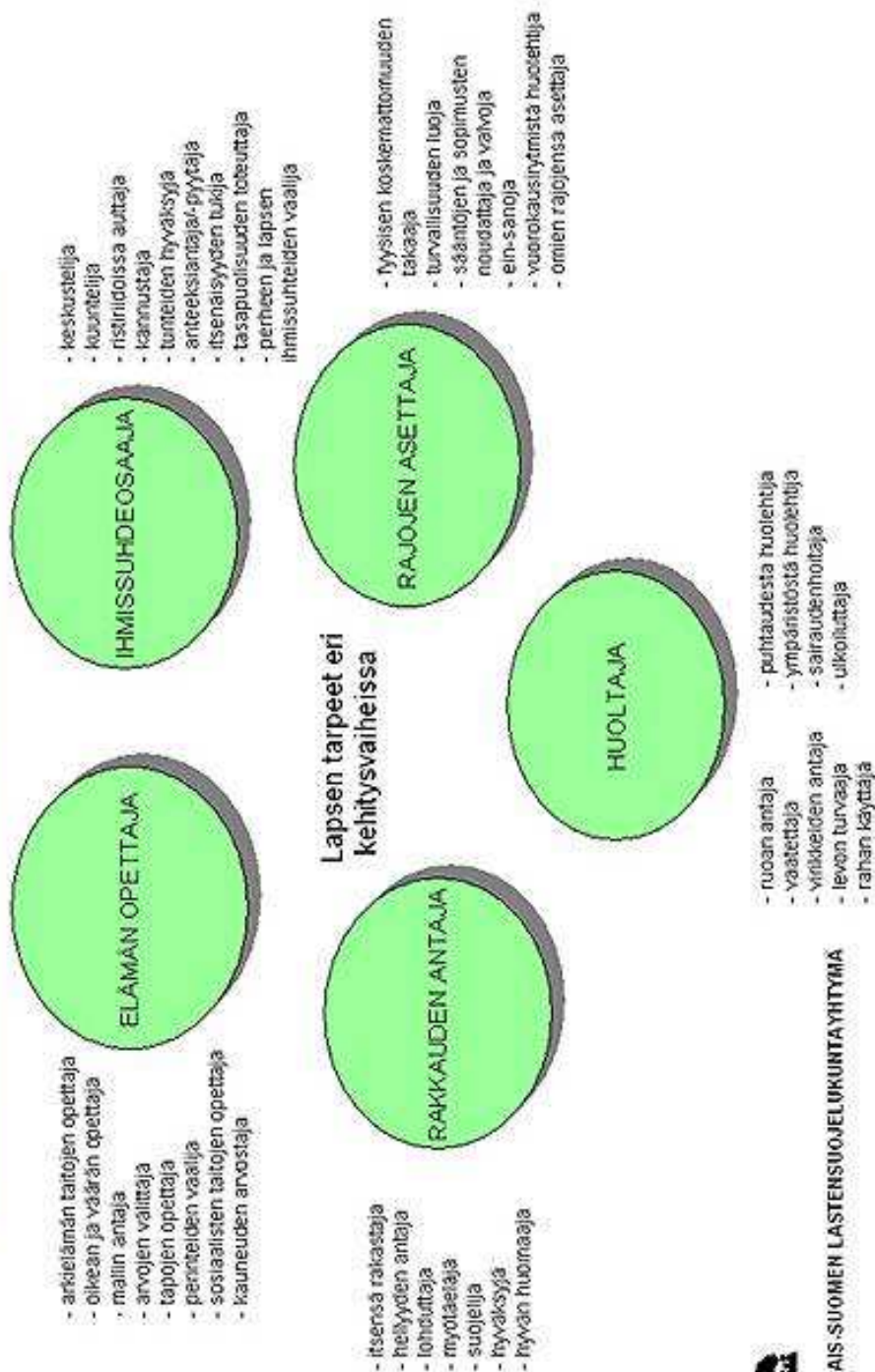
(jatkuu)

LIITE 2: 2 (2)

Lapsen etu

- Onko käsite 'lapsen etu' tuttu sinulle?
- Mitä ymmärrät käsitteellä lapsen etu? Mitä se merkitsee sinulle?
- Ovatko valvotut tapaamiset mielestäsi lapsesi edun mukaisia? Miksi?
- Mikä olisi mielestäni lapsesi edun kannalta tärkeintä? Mitä muuta?

VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA® Vanhemmuuden viisi keskeistä osa-aluetta

(Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä)